

Katedra

YU ISSN 0022/9295

NOVEMBRA 1981

LETNIK XXI

ST. 9

CENA 8 DIN

Na srečo kulturni delavci niso dobičkarji, razen nemara tistih nekaj prgišč odgovornežev, moralnežev in lepoumnikov, ki so razvrednotili — najprej finančno — filmsko produkcijo Dražgoške bitke, ki svetobolno pričakujejo od gledaliških predstav zastojkarski čudež, prezrejo pa gledališko ustvarjalno sli poustvarjalno delo ter socialni pa sociološki pomen gledališča, ali vsi tisti, ki propagirajo umetnosti brez cene in v strahu pred odkupom kakšnega platna ali plastike in koncerta; na srečo v nesreči so tudi moralne lastnosti v zgodovini človeštva, in še kako, kupljive z denarjem oziroma s finančnimi sredstvi ali s položajem, ki lahko moralistom priskrbi nakopičen denar. In ker je proletariat proti takšnim takmašnim preoblikam meščanske ali utopične ideologije, ker delavstvo pozna delo in količino dela, s katerim je v samoupravnih družbenih in dohodkovnih odnosih, ker delavstvo ne potrebuje ne kulturnih ne političnih patronov, ki bi si prisvojili delo drugih zastoj, hrano pa bi bilo treba plačati, je treba govoriti tudi o ceni, o gospodarski ustalitvi v kulturi, o kakovosti kulturnih proizvodov in proizvajalcev, o svobodni menjavi dela — med ponudbo in povpraševanjem kulture in neposredne proizvodnje.

Zastojkarstvo v kulturi je obenem nevarno — kot posledico bagateliziranja kulturnega dela vidimo samo in samo kulturniški lumpenproletariat, svetohlinstvo

ničvrednost zmerom ogroženih kicarjev in nevarnih tipov vseh vrst. Kolikor bolj se v kulturno delo vmešava slojevita birokracija ali tehnokratsko nadzorstvo, tolikanj manj lahko govorimo o kulturi kot človeški nuji in o kulturni svobodi. Če je odločanje o prodaji kulturnih proizvodov prepuščeno peščici izvoljencev, lahko to pripelje le v golo birokratsko poslušnost ali v cenzuro, s čimer pa bi bilo odpravljeno vsakršno samoupravljanje. Kulturno tržišče postavlja cene, ki niso oduševske. Toda odločanje o teh cenah kulturnih proizvodov in kulturnih dobrin ne sme biti prepuščeno množičnim strahopetcem, svetohlinskim tepcem ali frazerskim farizejem. Narobe, delovno ljudstvo mora kupovati kulturne proizvode, če že povprašuje po njih, nikakor pa ni mogoče, da bi kulturna ponudba preseгла možnost povpraševanja. Ponujati kulturo zastoj, prerokovati zastojkarsko odgovornost in še bolj zastojkarsko moralo pomeni, da ne priznajo kulturnega dela ne ustvarjanja vsi tisti, ki se sklicujejo na narodov blagor, na lokalni privatizem in so bolj plemensko plemeniti kakor civilizirani. Ze v praskupnosti je množica lovila, nakit, loke, puščice in druga orodja ter orožja pa so za bogat plen menjavali s to množico le nekateri. Ali lahko vso dosedanjo kulturno zgodovino postavimo na glavo? Se ne bojimo, da bomo hodili potem po rokah in v glace rokavicah? Kulturno in zastoj? Do cilja, da se končno spet postavimo na noge?!

POZDRAV BRUCEM

Letošnje leto so bruci mariborske univerze doživeli prav poseben sprejem na univerzi. 7. oktobra zvečer je bila namreč v dvorani B Mariborskega sejmišča prireditve POZDRAV BRUCEM, katere glavna organizatorja sta bila študentski servis in študentska redakcija na radiu Maribor, kot soorganizatorja pa sta sodelovala še Univerzitetna konferenca Zveze socijalistične mladine v Mariboru in dnevnik Večer. Na prireditvi so bruce, nekaj pa je bilo tudi starih študentov in dijakov, seznanili z mariborsko univerzo in obštudijskimi dejavnostmi na univerzi. Na začetku prireditve je imel krajši pozdravni govor rektor mariborske univerze doktor Dalij Džonlagič, nato pa so se predstavile s krajšim programom vse tri sekcije Kulturno umetniškega društva Student: Akademski pevski zbor Boris Kraigher, Akademski folklorna skupina in skupina za izrazni ples Magra. Še posebej odmeven je bil nastop folkloristov, ki so dokazali, da visoka uvrstitev na gostovanju na Poljskem ni le slučajen

uspeh. Na prireditvi so bili bruci informirani še o Katedri, študentski oddaji študij in glasba na radiu Maribor, Mednarodnem klubu prijatelstva, komisiji za mednarodno izmenjavo študentskih praks, radioamaterskem klubu Student, zdravstvenem varstvu študentov ter zabavi in prehrani v Mariboru.

V glasbenem delu prireditve pa so se predstavile mariborske skupine Dogma, Preporod, Spray, Carski rez in Skozi čas. Kot kantavtorja sta nastopila tudi študenta Vlado Vadlja in Andrej Tomšič. Za dobro voljo sta skušala poskrbeti še humorista — izredni študent Žarko in redna študentka Slava. To jima žal ni povsem uspelo, saj je bilo ozvočenje precej slabo in so ju nekateri le malo razumeli. Nasploh je bilo slabo ozvočenje ena izmed glavnih pomanjkljivosti prireditve.

Druga pomanjkljivost so bili preveliki odmori med nastopi posameznih skupin, saj so se nekateri pripravljali tudi po 5 minut, kar je prireditve nekoliko raztegnilo. Nasploh

pa lahko ocenimo, da je prireditve, za katero je pobudo dala študentska redakcija radija Maribor zelo dobro uspela. V polni dvorani je čez tisoč študentov pregled, kaj vse se dogaja na mariborski univerzi. Prireditve POZDRAV BRUCEM, podobne prireditve na mariborski univerzi ob pričetku predavanj še ni bilo pa je imela še en del. Že ob 16.00 se je na trgu svobode Mariborčanom predstavilo Kulturno umetniško društvo Student z vsemi tremi sekcijami. S 45 minutnim nastopom so poželi velik aplavz skoraj tisoč mariborčanov.

Naj pohvalimo še organizatorje te prireditve, ki so vso organizacijsko delo opravili povsem brezplačno. Druge stroške, ki so z organizacijo nastali (samo uporaba dvorane je stala skoraj 2 stara milijona) pa so pokrili študentski servis, radio Maribor in Univerzitetna konferenca.

Upamo in želimo si, da bi postala prireditve POZDRAV BRUCEM vsako leto tradicionalna.

KAKO DRAGO JE BREZPLAČNO ŠOLANJE

To bomo skušali prikazati na primeru študijske literature. Zbrali smo podatke o cenah obvezne študijske literature na mariborskih višjih in visokih šolah za prvi semester.

Na visoki ekonomski komercialni šoli bodo morali bruci plačati za knjige in skripta za prvi semester 1.836 dinarjev. Najdražja knjiga je gospodarjenje organizacij združenega dela, ki stane 429 dinarjev. Na visoki tehniški šoli so najdražja skripta za smer tekstilna tehnologija, stanejo 1.800 dinarjev, najceneje pa bodo študirali gradbinci. Študijska literatura za prvi semester stane 1.004 dinarje. Za smer strojništvo bodo morali plačati bruci za študijsko literaturo 1.554 dinarjev, za smer elektro pa 1.414 dinarjev.

ne skriptarnice. Takrat smo to stvar skušali rešiti preko študentskega servisa, kar pa ni uspelo. Pojavil se je tudi eden kandidat iz ene organizacije združenega dela, ki pa ni ponudila nobenih ugodnosti, v kolikor bi ta denar vložili v to, tako da je bilo to za nas nezanimivo. Zadnji predlog je obstajal s strani Visoke tehniške šole, da bi s to vsoto denarja poskusili delno razširiti svoje kapacitete in pokriti del potreb ostalih zavodov, vendar tudi tu so se pojavile težave z nabavo opreme in nekaterimi različnimi kalkulacijskimi elementi.

Vprašanje: Denar, ki je namenjen za skriptarnico sedaj leži na univerzi, njegova vrednost je vsako leto manjša, to verjetno ni racionalno? Džonlagič: Nikakor ne. Mi bi

Vprašanje: In kdaj mislite da bi lahko s tem delom pričeli? Če bi uspeli nabaviti vsaj minimalno opremo za delo skriptarnice, bi lahko začeli delati zelo hitro, saj smo že v ta namen predvideli tudi prostore in kadre imamo že tudi praktično evidentirane za to delo, strokovne kadre, ki v tem trenutku že delajo na tem področju in ki so se pripravljani pri nas vključiti v to delo.

Vendar pa je sedaj osnovni problem v tem, da se ta denar sprosti, da se oprema nabavi, da se najde tisti, ki bo najcenejši resen ponudnik in pa da začnemo delati vsaj z delnimi kapacitetami, za mariborske študente bi mnogo pomenili že en fotokopirni stroj, ker bi bila tudi ta fotokopija zagotovo znatno cenejša od fotokopij pri drugih.

ŠTUDENSKO ODDAJO »ŠTUDIJ IN GLASBA« LAHKO POSLUŠATE VSAK PONEDELJEK NA RADIU MARIBOR OD 17.45 DO 18.30. SESTANKI UREDNIŠTVA SO V TOREK OB 12.00. NOVI SODELAVCI PRIDITE!

Vsi, ki ste se letos odločili za študij slovenščine in srbohrvaščine na Pedagoški akademiji boste morali plačati za literaturo 1.554 dinarjev, približno tolikšen pa je tudi znesek za ostale študijske smeri na pedagoški akademiji. Pravniki pa bodo morali za študijsko literaturo seči globlje v žep. In sicer lahko odpišejo v ta namen 1.859 dinarjev. Če pa želijo imeti še knjigo Praktikum, ki je pol obvezna literatura pa potrebujejo še dodatnih 1.000 dinarjev. Najlepše je biti bruc, vsaj kar se študijske literature tiče, na Višji agronomski šoli. Cena literature je le 833 dinarjev. Izračunali smo tudi, da potrebuje povprečen mariborski bruc za študijsko literaturo enega semestra 1.518 dinarjev, kar pomeni letno čez 3.000 dinarjev. To so bila sama dejstva, toda za študentski žep prav kruta dejstva. In kje je rešitev? Ena izmed rešitev bi bila verjetno izgrad-

problem zelo radi rešili, vendar mislim da je vsota premajhna, da bi resno razrešili problem. Zavedamo se pa, da njegova vrednost upada, poskušamo ga tudi nekoliko obrniti in začasno razrešiti z njim nekatere druge probleme, ki so prisotni na univerzi. Vendar osebno smatram, da bi bilo nujno združiti nekoliko več sredstev, da bi lahko v tem pogledu kaj razrešili. Mogoče bi lahko v tem trenutku študentski servis kaj več napravil.

Seveda smo šli k direktorju študentskega servisa Marjanu Krajncu. Krajnc: Študentski servis je še vedno na enakem stališču, kot smo ga že mnogokrat povedali. Še vedno stojimo za tem, da je v Mariboru potrebno ustanoviti skriptarnico pri tistem, ki bo lahko nudil najcenejša skripta študentom. Če se bo ugotovilo, da je to študentski servis, smo mi še vedno pripravlje-

Kakšne pa so še druge rešitve, ki jih imajo pripravljene na univerzi, da bi bila študijska literatura cenejša.

Džonlagič: Mislim in razmišljam, da bi se bilo mogoče treba pogovoriti z izobraževalno skupnostjo Slovenije, da bi tudi za študentsko literaturo prispevali del sredstev, tako kot to sedaj prispevajo za osnovnošolsko oziroma srednješolsko literaturo. Potem mislim, da bi morali vsa študijska literatura morala obstajati v obliki skript, vemo, da se ponekod predpisuje študijska literatura v obliki knjig, vendar mislim, da bi osnovna literatura le morala biti v obliki skript, ki so bistveno cenejše od knjig in tretje mogoče, če bi zagotovili sredstva, da univerzitetna knjižnica ali knjižnice posameznih zavodov, da bi imele določeno večje število izvodov skript ali pa ostale študijske literature.

IZ ŠTUDENSKO ODDAJE »ŠTUDIJ IN GLASBA« NA RADIU MARIBOR DNE 2. 11. 1981 OD 17.45 DO 18.30

nja enotne skriptarnice za celotno univerzo, o izgradnji katere na šolah in na univerzi že vrsto let govorijo, žal samo govorijo. Kako je sedaj z izgradnjo enotne skriptarnice nam je razložil rektor mariborske univerze doktor Dalij Džonlagič:

Džonlagič: Na žalost moram povedati, da smo po večkratnih poskusih, da bi osnovali univerzitetno skriptarnico in na ta način poskusili poceniti učbenike, da v tem nismo uspeli in morda se je cela stvar predolgo vlekla, tako da so nekateri zavodi našli rešitve za svoje potrebe in smo v tem trenutku na univerzi praktično razbiti na toliko skriptarnic, kolikor je zavodov. Vprašanje: Na univerzi pa je še vedno denar namenjen za to skriptarnico.

Džonlagič: Mi smo pred nekaj leti uspeli dobiti vsoto denarja, 150 starih milijonov, s katero bi naj vzpodbudili ustanovitev univerzitet-

ni, da takšno skriptarnico tudi formiramo, delno s sredstvi univerze, s sredstvi ki so na univerzi in delno z našimi lastnimi sredstvi. V vsakem slučaju pa osebno smatram, da je nujno, da se s tem čimprej prične, kajti vse vemo, da je teh 150 milijonov, ki je včasih pomenilo mnogo, vsako leto manj, danes je to zares malo, jutri pa bo to še mnogo manj. Zaradi tega bi nekako morali apelirati na dejavnike, ki imajo možnost vplivati na začetek dela na tem projektu, da se čimprej aktivirajo in da se začne vsaj z delno nabavo teh sredstev oziroma strojev, ki so potrebni za skriptarnico. Seveda je problem v tem, da v tem trenutku je težko najti tistega, ki bo lahko ta sredstva nakupil. Zelo verjetno bo to po sedanjih predpisih še najlažje naredila univerza, ali pa kdo drug, vendar to ne bi smel biti glavni problem. Problem je predvsem v tem, da je treba z delom čimprej pričeti.

KOMENTAR:
In tako se ponavlja stara pesmica. Na študentskem servisu so pripravljene sodelovati pri izgradnji skriptarnice prav tako je pripravljena na sodelovanje univerza. Vsi samo govorijo, ne naredijo pa ničesar. Solam so interesi študentov malo mar, vsaka štiti le svojo skriptarnico. In dohodek, ki ji ta prinaša, seveda na račun študentov. Krivci, da sto petdeset milijonov že tri leta zmanjšuje inflacija in da so sedaj ta sredstva premala, verjetno spet ne bodo odgovarjali. Solam očitno takšno stanje ustreza in kaj jih briga, koliko plačajo študenti. Očitno je to zelo malo mar tudi mladinski organizaciji na univerzi. Saj o problemu študijske literature še sploh niso razpravljali. Prav bi bilo, da bi se zagnali vsaj komunisti na univerzi. O uporabni vrednosti študijske literature pa bomo govorili v eni od prihodnjih študentskih oddaj.

Prejšnji teden so bili zelo delavni člani kulturne komisije na Visoki ekonomski komercialni šoli. V sredo so organizirali kar dve prireditvi: Monodramo Željka Vukmirice Zgodovina moje neumnosti in prireditve Poslušajte nas, ne njih. Ni nam pa jasno, zakaj je bil pričetek obeh prireditve predviden ob isti uri. Očitno kulturnikom na Vekšu manjka smisla za organizacijo, ob tem pa imajo na voljo tudi študijsko smer organizacija. Priporočamo jim obisk predavanj te smeri.

Študentski domovi v Mariboru imajo trenutno 260 starih milijonov izgube. Kaže pa, da jih to ne moti preveč, pred dobrim tednom dni si je namreč 9 študentov in dva delavca domov privoščilo petdnevno potovanje v Kragujevac. Potovanje bi naj bilo nagradno za delo v preteklem letu. Tudi mi se strinjamo, da si ZELO prizadevni študenti in delavci v študentskih domovih zaslužijo kakšno nagrado. Ni pa nam jasno, kako si lahko ob takšni izgubi privoščijo potovanje do Beograda z

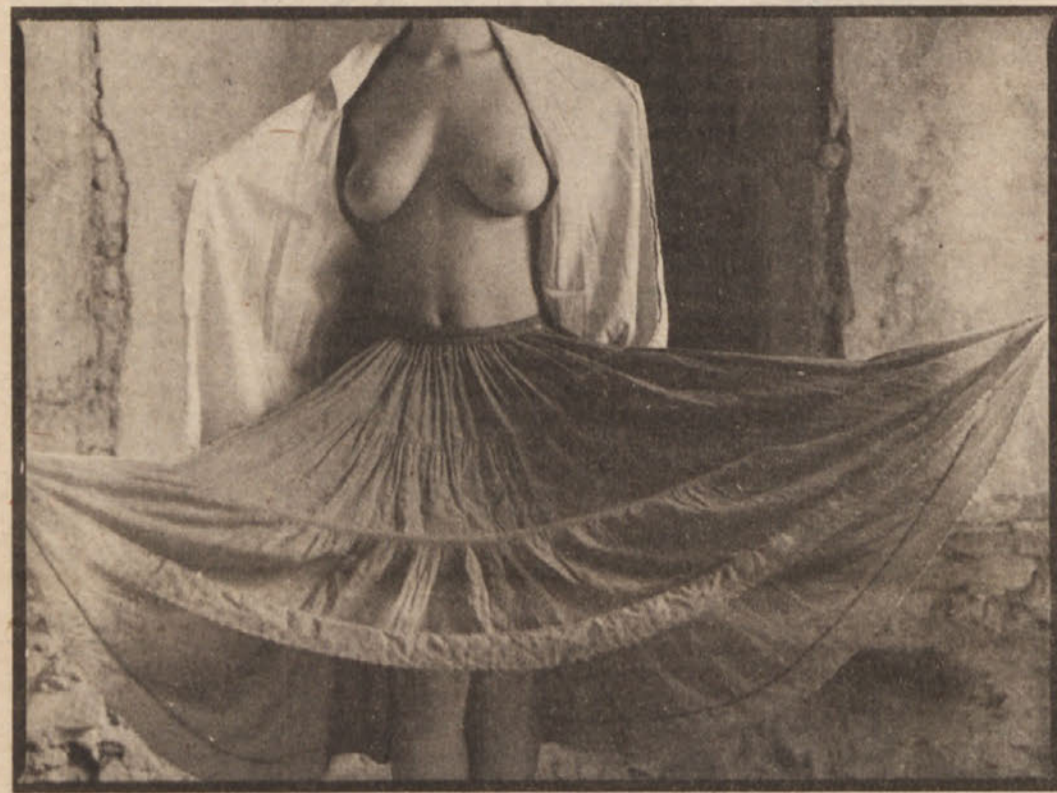
letalom in od Beograda do Kragujevca z dvema avtomobiloma renta cara. Upamo, da je bila vožnja v golfu in če iksu prijetnejša kot bi bila z avtobusom. Izračunali smo, da jih je stala vožnja z dvema avtomobiloma v petih dneh približno stari milijon, vožnja z letalom pa milijon šesto tisoč. Devetim študentskim funkcionarjem in dvema delavcema domov priporočamo obisk kakšnega tečaja o stabilizaciji.

Pa še en primer stabilizacije na način študentskih domov: V četrtek

O potovanju oziroma nagradnem izletu najbolj aktivnih funkcionarjev v Š. D.

Predsednik obštudijske komisije pri OO ZSMS v Š. D. je povedal: »To je nagradni izlet najbolj aktivnih funkcionarjev, stanovalcev domov v preteklem šolskem letu. To je nadomestilo za kakšne knjižne nagrade oziroma finančna nadomestila, ki so običajna pri opravljanju raznih funkcij. Ta izlet ima tudi študijski namen, da spoznamo tudi razmere v drugih, domovih in je vsakoletna praksa. Pred dvema letoma so bili v Beogradu, lani v Skopju, letos pa smo bili v Kragujevcu. Tako se spoznamo tudi z razmerami v drugih domovih, z njihovo domsko politiko, s politiko štipendiranja oziroma kreditiranja. Mislimo, da imamo samoupravljanje v domu zelo dobro razvito, predvsem možnost samoodločanja!

BOŽO SETINA
tudi udeleženec!

OBISK DELEGACIJE IZ ROMUNIJE

Oktobra letos je bila na Univerzi Maribor na prijateljskem in delovnem obisku delegacija romunskih študentov iz Timisoare, prispela sta Rodica Bojor in Helena Rodorescu. V Maribor ju je pripeljal Bljulji Bečej, član zvezne konference ZSMJ, ki je zadolžen za mednarodno sodelovanje.

Delegacijo je na sprejemu na rektoratu pozdravila dr. Majda Škerbic, prorektorica univerze. Razgovor je vodila Alenka Vindiš, prorektorica študent. Predstavila je mariborsko univerzo, njeno sestavo, vlogo univerze v naši samoupravni skupnosti. Goste je zelo zanimalo naše delavsko samoupravljanje in usmerjeno izobraževanje.

Nato je bila predvidena seja predsedstva UK ZSMS, ki pa smo se je udeležili le trije, člani predsedstva so znova pokazali, kako (ne)resno izpolnjujejo svoje dolžnosti. Pogovarjali smo se o organiziranosti mladine na Univerzi. Povedali so nam, kako je pri njih. V Romuniji študentje ne morejo vplivati na spremembe na univerzi, kot pri nas.

Zanimalo nas je, kako lahko postane študent v Romuniji. Student ne more postati vsakdo, ki si to želi. Romunija ima pol manj študentov kot Jugoslavija. Že v srednji šoli določijo dijake, ki bodo lahko nadaljevali šolanje. V rednem roku konča fakulteto 98% študentov. Študent štipendije ne dobi sam, temveč se za »vzrejo« krijejo celotni stroški hrane in stanarine v študentskem domu. V študentskem domu si študentje ne smejo sami kuhati, da prostorov ne bi uničili, vsi se hranijo v študentski menzi. V sklopu domov so tudi športna igrišča. Vsa kulturna in športna dejavnost je organizirana v

sklopu Univerze. Vsi gredo med počitnicami na prakso in za to ne dobijo nobene nagrade. Ves denar, ki ga zaslužijo, gre za njihovo šolanje. Studentje že med študijem delujejo v raziskovalni dejavnosti in s tem vračajo državi stroške, ki jih ima z njihovim šolanjem. Mladi strokovnjaki nimajo problemov z iskanjem službe, kot pri nas. Za vsakogar, ki konča študij, je zagotovljeno delovno mesto.

Isti dan sta si gostji ogledali nastop KUD Student in prireditve »Pozdrav brucem«, da sta uzrli dejavnost študentske mladine v Mariboru.

Naslednjega dne sta obiskali Visoko tehniško šolo. Sprejel nas je prof. dr. Adolf Šošter, ki je tudi na kratko predstavil šolo. Nadaljnji razgovor je vodil prorektor prof. dr. Ljubo Črepiček, ki je šolo tudi razkazal. Gostji sta si ogledali računalniški center in laboratorije.

Popoldne je stekel razgovor na mestni konferenci ZSMS, ki ga je vodila predsednica mestne konference ZSMS Nevenka Grgič. Gostji je predvsem zanimala organiziranost mladine v Mariboru pa odnos med občinskimi konferencami ZSMS in mestno konferenco. Razgovora se je udeležil tudi Janez Gujt, izvršni sekretar ZKS v Mariboru. Potem sta si gostji ogledali Maribor.

Sledil je razgovor OK ZSMS Rotovž, kjer sta gostji dobili informacije o samoupravnih odnosih med osnovnimi organizacijami ZSMS, o delu mladine v krajevni skupnosti, o načinu odločanja in povezovanja mladih na različnih področjih dela. Gostji sta obiskali tudi študentski servis in delovno organizacijo Zlatorog. Organizirali smo tudi izlet na Pohorje.

CVETKA JERMAN

Casopis univerzitetne sodobnosti Katedra. Naslov uredništva: Ob parku 5, 62000 Maribor, telefon 22-004. Stevilka Ziro računa: 51800-678-21846. Izdaja univerzitetna konferenca ZSMS Maribor. Uredništvo: Robi Florjančič (v. d. glavnega in odgovornega urednika) Vasja Eigner (kultura), Srečko Pirtovšek (informacije), Miran Podlesnik (likovnost), Majan Hanl (tehnični urednik), Vladimir Gajšek (lektor in kultura), (ne)kulturni sodelavci: Lucijan Vihar, Zlatko Fras, Peter Šorgo in Branko Šturbej. Tajnica: Marjana Koštomaj. Distributer: Boris Jarc. Izdajateljski svet: Zinka Kolarič, Marjan Pungartnik, Mirko Križman, Miroslav Geč-Korošec, Vito Kumpersčak, Mik Bernik, Slavko Gerič, Tomaž Kšela, Gramc Alojz, Janez Šaler, Franc

Požgan, Vili Vuk, Josip Škramlec, Cveta Jerman, Mirč Pestiček. Katedra izhaja ob podpori UK ZSMS Maribor, Kulturne skupnosti Slovenije, Raziskovalne skupnosti Slovenije, Izobraževalne skupnosti Slovenije in Zveze skupnosti za zaposlovanje. Tisk: ČGP Večer, Tržaška 14, Maribor.

Cena izvoda 6 din. Nenaročenih slik in tekstov ne vračamo. Uradne ure vsak dan od 12. do 13. Za kulturo vsak četrtek od 16. do 17. Sestanki uredništva vsak ponedeljek od 13. naprej. Oproščeno temeljnega davka na promet po sklepu 421-1/70 z dne 22. 1. 1973.

SAMOOCENA!

V učnovzgojni proces in v status profesorja na univerzi oziroma delavca na univerzi je vključena tudi družbenopolitična aktivnost posameznika, saj je že iz same vloge profesorja jasno, da je tudi družbeni delavec. Prav tako je jasna potreba, da se na univerzi oziroma na visoki šoli raziskovalno dela.

Z namenom, da bi si zagotovili vsaj delen pregled nad dejavnostjo svojih delavcev, so na eni visoki šoli v Mariboru izvedli samoočeno učinkovitosti dela za leto 1980 in letošnji semester. Pripravili smo vam nekatera mnenja visokošolskih delavcev, oceno o teh samoočenah pa dajte sami!

Družbenopolitična aktivnost:

a) delo v družbeno političnih organizacijah
— član stabilizacijske komisije na šoli (je že ukinjena)

— delo v samoupravnih organih

— delegat posebne delegacije za otroško varstvo na šoli

Družbenopolitična aktivnost

a) Delo v družbenih organizacijah:

— predsednik združene delegacije v KS

— predsednik nadzornega odbora v namiznotniškem klubu

b) Delo v samoupravnih organih na šoli in Univerzi:

— član delegacije — v okviru splošne delegacije
— odgovoren za raziskovalno delo

C. Družbenopolitična aktivnost

a) Delo v družbenih organizacijah:

Društvo ekonomistov Maribor

b) Delo v družbeno političnih organizacijah: ZK

c) Delo v samoupravnih organih na šoli in Univerzi: član delegacije

ZNANSTVENORAZISKOVALNO DELO:

— Strokovni članki; ocene, uredništva:

— objava člankov v Našem gospodarstvu:

a) Dejavniki razvoja tehnične napredka

b) Tehnični napredek in spremembe v strukturi gospodarstva

c) Znanstveno tehnična revolucija in spremembe v strukturi proizvodnih sil družbe

d) Znanstveno tehnična revolucija in spremembe v subjektivnem faktorju

Družbenopolitična aktivnost

a) Delo v družbenih organizacijah

— član predsedstva in predsednik teniške zveze Slovenije

— član predsedstva in predsednik teniške zveze Jugoslavije

b) Delo v družbenopolitičnih organizacijah

— član družbenopolitičnega zbora skupščine občine Maribor

— član sekretariata OO ZK

c) Delo v samoupravnih organih na šoli in Univerzi

— predsednik odbora samoupravne delavske kontrole

— član sveta KUD Student Maribor

a) Delo v družbenih organizacijah

— član sveta tehniškega kluba Brnika Maribor

— član ekonomskega sveta SR Slovenije

— član projektnega sveta »Slovenije 2000«

— odgovorni urednik Ekonomske revije

d) Opravljanje strokovnih in organizacijskih nalog

— predstojnik marksističnega centra

— Strokovno izpopolnjevanje:

— Obisk sejma v Hanovru ZR Nemčija % dni

Matjaž Mulej, Nuša Zajec, Božica Goltnik, Alenka Črnko

SAMOUPRAVNE SKUPINE KOT OBLIKA URESNIČEVANJA SAMOUPRAVNIH ODNOSOV — IZKUŠNJE Z VEKŠ MARIBOR

Opomba: To je besedilo naše razprave na problemski konferenci CK ZKS o nalogah komunistov pri uveljavljanju samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov v visokem šolstvu 14. 10. 1981 v Ljubljani.

Razpravo smo skupno pripravili učitelji in študenti. To poudarjam posebej, ker so v gradivu, ki smo ga dobili pred konferenco, študentje omenjeni zelo obrobno. Tako je možen neljub vtis, da jih še vedno štejejo bolj za otroke kot za odrasle sodelavce in vzgajamo bolj za pasivno in enostransko ubogljivost in ozko elito znanja, omejenega le na stroko brez znanja o samoupravljanju in njegovi praksi.

Spodbudo za tako razpravo nam je dalo spoznanje o samoupravnih delovnih skupinah, objavljeno letos v knjigi Bogdana Kavčiča in soavtorjev »Samoupravne delovne skupine«, ki temelji na konkretnih izkušnjah iz tovarne Novoles Novo mesto. Njihove izkušnje se namreč bistveno ujemajo z našimi, ko smo v skladu s sklepi kongresov ZKS in ZKJ iz l. 1978, sprejetimi na naš amandman, od tedaj dalje razvijali samoupravne skupine študentov kot temeljno obliko njihovega družbeno-političnega in samoupravnega organiziranja in delovanja. Tako v samoupravno delovanje ne zajemamo več le ozkega kroga delegatov niti ga ne omejujemo na nepregledne pasivne množice na zborih, ampak teče v skupinah, ki so dovolj majhne, da je možno dokaj množično aktiviranje, razmišljanje in nastopanje, ki daje možnost za vpogled, vpliv, odgovornost, ustvarjalnost in sodelovanje, kar je vse bistveno za samoupravljanje namesto manipuliranja.

O delovnih skupinah kot temeljni samoupravni celici pa govorita tudi gradivo za današnjo problemsko konferenco in Rojčeva uvodna beseda, že pred nami so o njih govorili tudi nekateri razpravljalci, vendar vsi le glede delavcev. Manipuliranje s študenti namesto njihove aktivne samouprave in usposabljanja za njo z njo se torej lahko nadaljuje.

Istočasno sta tudi rektor Fabinc in prorektorica Vindiševa ugotovila, da je vključenost študentov kljub nedvomnim dosežkom še premajhna. Zato bi bila naša izkušnja še toliko bolj zanimiva. Lahko dá nekaj odgovora tudi na razpravo tovariša z UK ZSMS Ljubljana glede možnosti za aktiviranje študentov v upravljanju študija, šole, univerze in širše družbe.

V omenjenih treh letih smo z izkustvenim izpopolnjevanjem, ki še zdaleč ni dokončano, razvili naslednji model in prakso, ki bi po naši oceni precej pomagala rušiti tehnokratsko-pragmatične koncepcije visokošolske dejavnosti, omenjene v Rojčevem referatu.

Študentje VEKS Maribor se vključujejo v samoupravne skupine (= SaSK), ki predstavljajo osnovno celico njihovega samoupravnega in družbeno-političnega udejstvovanja na šoli. Običajno zajema SaSK okoli 30 študentov po ključu skupin za predavanja in vaje. Takšna majhna skupina, zelo podobna v tem pogledu tisti iz Novolesa, omogoča tudi tu, da lahko vsak študent aktivno odloča o tekočih problemih in je hkrati pravilno informiran o vsem dogajanju na šoli. Prav tako omogoča tudi medsebojno pomoč pri študijskih in drugih problemih. To se kaže tudi v manjšem osipu pri prehodu iz letnika v letnik, ne le v bogatejšem samoupravnem in družbeno-političnem življenju.

Vsaka SaSK voli dva delegata v konferenco delegatov (KD), ki je najvišji organ študentskega samoupravljanja na šoli. Študenti so zastopani v svetu šole in njegovih odborih s študentskimi delegacijami, ki so skupaj z delegacijo delavcev in delegacijo uporabnikov enakovredni udeleženci upravljalkega procesa na šoli. Tudi te delegacije imajo svojo osnovo v SaSK.

Poleg dveh delegatov za KD voli SaSK še dva delegata za konferenco ZSMS. V dnevni red SaSK tipično vgrajujemo najprej predloge in vprašanja študentov, potem poročanje delegatov in zatem razpravo o predlogih organov, ob koncu pa še vprašanja medsebojne študijske pomoči.

Kadar gre za samoupravno-upravljalke teme, posredujejo delegati mnenja iz SaSK v obliki predlogov stališč na sestanku KD. Usklajeno in potrjeno stališče je osnova za delovanje delegatov v svetu in njegovih delovnih telesih, da tako uveljavljamo interese študentov. Ta stališča so tudi osnova za delovanje študenta prodekana. Glede stališča se mora sestati tudi predsedstvo OO ZSMS, da celovito ovrednoti akcijo in svojo oceno poda konferenci OO ZSMS.

Kadar gre za teme iz družbeno-političnega občudijskega področja, posredujejo delegati mnenja iz SaSK konferenci OO ZSMS. Vsklajena in potrjena stališča so osnova za delovanje predsedstva in smernice za delo komisij in delegatov v univerzitetni in občinski konferenci ZSMS. Hkrati mora biti narejena celovita ocena akcije.

Tretji del tematike so vprašanja iz vsakdanjega dela in študija. O nekaterih od njih zadošča dogovor v SaSK, o drugih se oblikuje predlog, ki se vključuje v obravnavo in reševanja v prej omenjenih dveh vrstah sinteze in sodelovanja.

Tako je možen dokaj celovit vpliv študentov na lastno življenje. V praksi VEKS sicer še nismo dosegli popolnega aktiviranja vseh študentov, a vendar precej več kot kažejo informacije o aktivnosti in vključenosti študentov z nekdanjimi in drugod še običajnimi zbori letnikov. Sodelovanje niha predvsem v odvisnosti od teme, ki pride v razpravo. Premalo je še pobude študentov, ki niso delegati, le-te so omejene bolj na vsakdanje težave pri študiju. Večina pobud se tako še vedno oblikuje v organih šole in gre v razpravo v bazo, vendar to ni več izključna stvarnost. Pa tudi delegati v teh organih postajajo vse bolj delegati, ki odsevajo klimo in mnenja iz baze, iz množice kolegov.

Težave: — vse bolj dejansko sodelovanje študentov v samoupravljanju, — vse večja celovitost, vpogled, vpliv, odgovornost, ustvarjalnost in sodelovanje študentov, torej vse več dejanskega, ne le formalnega in navideznega samoupravljanja in usposabljanja zanj, — večja učinkovitost študija ob medsebojni podpori, — širši krog aktivnih funkcionarjev, — praktične priprave za samoupravno namesto enostranskega življenja za čas po študiju in zunaj šole.

Težave: — še vedno ni mogoče k vsaki temi zbrati vseh študentov* — še se zgodi, da se delegat pojavi z osebnim mnenjem, — težavno je zlasti vključevanje študentov ob delu (kar zdaj poskušamo reševati z delom njihovih organov v njihovih odzatih za študij ob delu), — povratne informacije z organov o predlogih iz baze včasih ne prispejo ali vsaj ne pravočasno, — člani ZK se premalo sistematično trudijo za krepitev SaSK, — tematika in organizacijski kadri so še vedno bistveni za uspešnost vsake posamezne SaSK.

Najnovejša izpopolnitev programa za delo SaSK, od katere si precej obetamo tudi za samoupravno življenje vse šole, ne le študentov, je v vključevanju v delovni program Marksističnega centra šole in odbora samoupravne delavske kontrole. Po programu MC šole bodo študenti v SaSK ocenili pedagoško in raziskovalno delo pri vseh predmetih, s katerimi so se že srečali; osnova za to je pripravljena in verificirana s sklepi sveta šole, sekretariata MC mariborske univerze in osnovne organizacije ZK na šoli. Po programu OSDK pa bodo SaSK skrbela za vpogled v količino in kvaliteto opravljenega pedagoškega dela; tudi program je že verificiran.

Skratka, na osnovi omenjenih izkušenj predlagamo, da sklepe kongresov ZKJ in ZKS o samoupravnem aktiviranju študentov pomagamo uresničevati tako, da ustanovimo SaSK vnesemo v statute. Tako bi jih uvrstili v statutarno normalne oblike samoupravnega življenja študentov ne le delavcev. Komunisti pa zadoščimo, naj skrbijo za njihov razvoj.

ZAPLETI MED ŠTUDENTI IN UPRAVO ŠTUDENTSKIH DOMOV

Študentje in uprava študentskih domov se nikakor ne morejo sporazumeti, oboji vztrajajo pri svojem. Kislo jabolko spora so stanarine ter cena prehrane; študentje vztrajajo naj se vrnejo stanarine na raven, kot so bile pred 1. septembrom, medtem ko uprava študentskih domov noče o tem niti slišati, vztraja pri akontaciji višji za 27 % in znaša od 960,00 do 1.300,00 din, kar je odvisno od doma, pa tudi od tega ali gre za eno ali dvoposteljno sobo. Uprava študentskih domov, v kateri je zaposleno približno osemdeset delavcev, utemeljuje prehod na akontacije s hudimi finančnimi težavami, pri tem pa se sklicuje na sklepe Republiške izobraževalne skupnosti z dne 15. 7. 1981.

Do ostrih pritožb na račun povišanih stanarin v obliki akontacij in povišanja cene prehrane je prišlo že na zborih stanovalcev, katere je sklicala delegatska konferenca ter OOSMS študentskih domov. Na zborih so študentje, stanovalci študentskih domov očitali upravi pomanjkljivo ter neodgovorno poslovanje, predvsem razmetavanje denarja za nepotrebne reči, študentje se niso strinjali z vloženim denarjem za ureditev bifeja, de-

pandanse, za izdelavo dodatnih prostorov za dežuranje, z izdelavo dvojnih vrat v prostor za servisno dejavnost ipd. V diskusiji so opozorili na slabo izvršene ter nepravčasne storitve, na zaposlovanje, po njihovem mnenju, nepotrebnih delavcev, neekonomično izkoriščanje delovnega časa, študentje so opozorili tudi na to, da so posamezni delavci uprave odnašali gradbeni material, kateri bi bil namenjen za popravila oziroma renoviranje študentskih domov. Na zborih se je odprla tudi kopica vprašanj, ki zadevajo predvsem storitve, poslovanje SD. Delegati študentov so obljubili, da bodo na vse to poiskali odgovor. Izražena je bila med drugim kritika, češ da delegati študentov premalo upoštevajo zahteve baze.

Dokončno uskladitev interesov ter mnenj je bilo pričakovati na seji sveta študentskih domov, dne 29. 10. 1981, vendar po dolgotrajni razpravi sveta študentskih domov, ni uspelo sprejeti niti devetmesečnega periodičnega obračuna! Finančni rezultati poslovanja v omenjenem obračunu kažejo, da imajo študentski domovi v prvih devetih

DOMOV

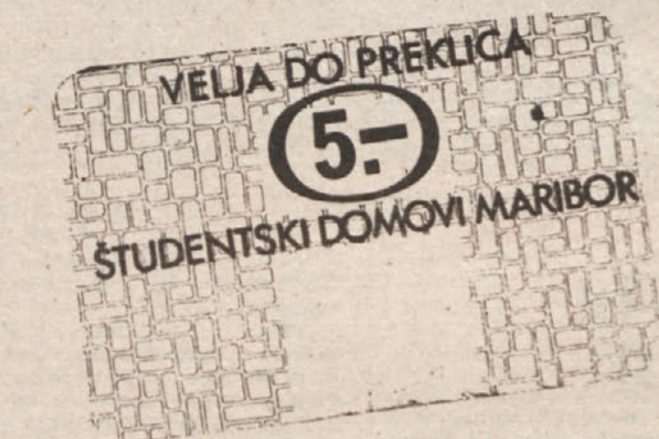
mesecih 2,6 milijona izgube! Izpad dohodka oziroma izgubo bi naj za omenjeno obdobje pokrila Republiška izobraževalna skupnost. Na seji sveta se je ustavilo že pri potrditvi sklepov prejšnje seje z dne 27. 7. 1981. Delegati študentov so trdili, da za to sejo niso prejeli vabil. Opozorili so, da svet na tej seji ni bil sklepčen tudi s strani delegatov družbenopolitične skupnosti in ne samo s strani študentov, iz teh razlogov smatrajo, da sklepi te seje ne morejo veljati. Glede sprejetja devetmesečnega obračuna so študentje imeli mnogo pripomb, vzemali so se za nadrobnejšo razčlenitev posameznih postavk periodičnega obračuna.

Precej so se tudi razlikovala tolmačenja sklepov Republiške izobraževalne skupnosti o prehodu na ekonomsko stanarino; uprava študentskih domov razumeva sklepe tako, da bi naj študentje plačevali polno ekonomsko stanarino, delegati študentov pa trdijo, da gre za ugotovitev elementov ekonomske stanarine iz česar bo razvidno, kolikšen delež od ekonomske stanarine bodo krili študentje in koliko bo subvencionirala družba.

Po dogotrajni razpravi je bilo ugotovljeno, da bo potrebno sejo sveta ponovno sklicati v roku štirinajst dni, kot to predvideva statut.

Kljub temu, da je bila ta seja ena daljših v preteklih nekaj letih, je bilo na njej zelo malo dogovorjenega, še manj sprejetega. Ostala so mnoga odprta vprašanja, na katera bo potrebno najti odgovor ter jih tudi rešiti in upamo, da bo samoupravnim organom v študentskih domovih to tudi uspelo.

B. T.

PODATKI BREZ SANACIJSKEGA PROGRAMA, KI KLIČEJO PO SANACIJI

Finančni rezultati poslovanja za obdobje januar — september 1981 izkazujejo izgubo v višini 1.614.185,90 dinarjev.

Prihodek je dosežen v višini 29.925.458,82 din. Po pokritju materialnih stroškov, ki znašajo 21.137.147,22 din, ostane dohodek v znesku 8.788.311,60 din. Obveznosti iz dohodka so ugotovljene v višini 1.947.092,30 din. Ostanke nam čisti dohodek 6.841.219,30 din, ki pa ne zadoštuje niti za pokritje obračunanih osebni dohodkov v tem obdobju.

Ugotovljeni čisti dohodek v obravnavanem obdobju ne zadošča za pokritje osebni dohodkov delavcev. Neto izplačani osebni dohodek na delavca znaša povprečno 8.900,00 din. Ugotovljeni neto izplačani osebni dohodek delavcev v gospodarstvu in občini Maribor so znašali v prvih osmih mesecih letos povprečno 10.101,00 din. To pomeni, da naši osebni dohodki zaostajajo kar za 12 % za povprečjem v gospodarstvu, oziroma so se neto izplačani zvišali nasproti preteklemu letu za 22 %.

Ugotovljeni finančni uspeh oziroma neuspeh v preteklem obdobju

prispevek za izgradnjo omrežja komunalnih objektov	73.981,10 din
prispevek za prenovu starih mestnih predelov	25.876,80 din
prispevek za sofinanciranje kadrovskih stanovanj	1.859,00 din
prispevek za vzajemno združevanje pri banki	111.017,95 din
prispevek za lastni stanovanjski sklad	157.269,25 din

Po zakonih o rezervah spadamo med delovne organizacije, ki morajo formirati rezervni sklad v višini 1,5 % od doseženega dohodka. To bi bilo ob normalnih rezultatih poslovanja še dodatnih 145.000,00 din. Celotni izpad dohodka znaša za obdobje januar — september 2.607.024,00 din.

PRIPOMBE UREDNIŠTVA

Naše mnenje je, da se delegat praviloma še vedno pojavlja na sestankih konference delegatov in konference ZSMS s svojim osebnim mnenjem. Tako se oglašijo tisti, ki jim je tematika blizu in jo poznajo.

Mnenje, da se vsebina sestankov določa predvsem po interesih študentov, je potrebno dosledneje prenesti v prakso. Prav tako se doslej ni dajalo poudarka delovanju članov ZK v samoupravni skupini.

Bolje bi bilo, da bi se delo samoupravne skupine bolj našlo na konkretne učne programe.

Pri vgrajevanju samoupravnih skupin v statutarno obliko dela bi veljalo počakati, potrebno je, da se ta poizkus naredi tudi na ostalih šolah, da se ugotovi, če je takšen način dela primeren za vse načine študija. Vendar bi ta poizkus bilo potrebno izvesti čimprej, za začetek morda še na kateri manjši visokošolski organizaciji.

OBŠTUDIJSKE DEJAVNOSTI V ŠTUDENTSKIH DOMOVH

Predavanja na šolah že potekajo s polno paro, študentski domovi so polni, pa sem poskušala zvedeti, kako bo letos organizirana občudijska dejavnost v domovih.

Pogovarjala sem se z Božom Šetino, ki mi je povedal, da komisija za občudijsko dejavnost še nima programa za tekoče šolsko leto, kar pa niti ni tako potrebno, ker se ta iz leta v leto bistveno ne spreminja. Seznanil me je s pregledom dela iz lanskega leta.

Tudi letos bomo ob torkih hodili v kino ali gledališče, ob sredah plesali v Pristanu ob disko glasbi ali pa v dependanci standardne in latinoameriške plesne, hodili bomo na izlete in v planine, če bodo organizirani, poslušali bomo »kantavtorje« in rock-skupine, vsak četrtek bomo igrali v Pristanu. Sploh pa je največ zanimanja za šport: košarko, tenis, namizni tenis, odbojko, mali nogomet, šah, smučanje, badminton, karate.

Ena izmed novosti v lanskem šolskem letu je bilo poletno tabornjenje v Puli, uvedli pa smo še eno izmenno smučarskega tečaja.

Verjetno ne bi bilo slabo, če bi tudi letos uvedli kaj novega, saj občudijska komisija včasih potoži, da za določene prireditve ni pravega zanimanja. Mogoče se bodo nad tem le zamislili in uvrstili v akcijski plan še kaj novega: uvedba plesnega tečaja je bil zadetek v polno, saj se je prijavilo kar 110 stanovalcev študentskih domov, tako da potekajo vaje v dveh skupinah.

Hotela sem tudi zvedeti, kaj menijo o občudijski dejavnosti drugi študentje — stanovalci študentskih domov. Pravijo, da so zadovoljni, le da informiranje malo »šepa«. Sicer pa si organizira vsakdo prosti čas po svoje, še posebno sedaj, ko so štipendije nekoliko višje.

V komisiji za občudijsko dejavnost pravijo, da se bodo tudi letos po svojih najboljših močeh trudili, da nam vsem skupaj čim prijetneje popestrijo proste ure.

Cvetka Jerman

Borštnikovo srečanje '81

Biti ali ne biti

Hamlet ali pojav eksistence

Tragedijo W. Shakespeara HAMLET, to žaligro v petih dejanjih s podlago dvoma, ki se je vsekaj v danskega princa, so prvič uprizorili 1601. leta v Londonu. Shakespeare je uporabil snov za to svojo tragedijo po danskem zgodovinarju Saxu Gramatiku in njegovi «Historia Danica». Po poročilu omenjenega Saxa Gramatika (1150—1220) je bila žaligra Hamlet uprizorjena že 1587. leta v verjetni verziji Thomasa Kyda. Toda šele Shakespeare je v elizabetanskem gledališču dosegel s svojim Hamletom vrh, refleksivno tragiko pasivne osebnosti in poudarjenega hotenja — prikazal je oblastveni umor in maščevalnost kot eksistenčni preudarek. Dandanes igrajo gledališča Hamleta, natisnjeno verzijo iz 1604. leta, po vsem svetu. Tudi pri nas, SLG Celje na letošnjem Borštnikovem srečanju, z doslej najmlajšim slovenskim Hamletom, Petrom Boštjančičem.

«Pri kakršnemkoli preučevanju razvoja Shakespeareove umetnosti je predvsem treba ugotoviti datum, kdaj je bila katera drama napisana... Zato je treba datum nastanka Shakespeareovih dram določiti s sklepi in sodbami, izhajajočimi iz dejstev, ki jih je mogoče zbrati. Ta so trojica: a) zunanja, b) notranja, c) stilna. V Hamletu je jasna aluzija na vojno gledališče 1600—1601. leta v Hamletovih opazkah o igravcih. (G. B. Harrison, Uvod v Shakespeara, Mladost, Zagreb 1954, VI. Shakespeareov kanon, 115 in 119. str.)... «Podobna misel se rojeva tudi pri Hamletu v tragiknem trenutku. On je — kakor sam misli, — pripravljen ubiti svojega strica in se spominja očetove smrti: 'He took my father grossly full of bread.' (3/III). Očitno ima kruh za Shakespeara negativen pomen. Nenavadno luč meče na svojo prebavo in na kuhinjo gospe Shakespeare. A to je morda neresen način, kako obravnavati problem.» (prav tam, III. Sobodno raziskovanje Shakespeara, III., 65. str.). Čemu ta historični uvod?

Učemo, da je William Shakespeare sodobnik Roberta Greena, Ben Jonsona, Kyda, Georga Peelea, Filipa Massingerja, Christopherja Marlowa, Samuela Danielsa, Thomasa Sackvillea, Thomasa Prestonsa in svoje igravske družine, da se je pojavil javno 1592. leta, ko se je v Londonu pojavila kuga, da so obstajala v tem času gledališča The Theatre (vzeto v najem 1576. leta), Curtain (zgrajeno 1594. leta) in Rose, tedaj si lahko mislimo, da je elizabetansko gledališče razvijalo dramatik in svojo dramaturgijo materialno in duhovno, še več, gledališče je bilo del oblasti in kritika vladajočega razreda, ki je tudi sam igral na odru. Shakespeareova legenda je bila pravzaprav življenjski opis igravca in dramatika, ki v elizabetanskem času ni bila odeta v slavne skrivnosti, kakor je dandanašnji. «Od Henrika IV. do Hamleta se je Shakespeareova tehnika bolj razvijala kakor menjavala. V dialogih in poeziji Hamleta je le malo tega, kar se že ne bi pojavljalo v kakršnikoli obliki v prejšnjih dramah, vendar je to močnejše in gibkejše. Ne le da govori vsaka oseba, bodisi v dolgih monologih bodisi v razgovoru, s svojim jezikom, ampak se za njene besede skriva ves krog njene osebnosti in izkustva. To je wdeti enako v pomembnih in v manj pomembnih prizorih... Moč izražanja je videti na svojem vrhuncu najbolj v nekaterih monologih v Hamletu. Monolog je stara zamisel. Na modernem odru se zdi zmerom izumetničen, toda v intimnem ozračju elizabetanskega gledališča je

deloval naravno in usklajeno.» (prav tam, VII. Razvoj Shakespeareovega sloga, 137. in 139. str.). Lahko kratak gledališko zgodovinski diskurz pojasni vlogo sodobnega Hamleta? Kako je s tragedijo in njeno uprizoritvijo dandanašnji?

Danes so zunanja, notranja in stilna dejstva Shakespeareovega gledališča, s tem pa tudi Hamleta, zunaj elizabetanskega okusa in zato igrajo v londonskem National Theatre ali v Kraljevi Shakespeareovi kompaniji (RSC) ali v starem Old Vicu, kjer domuje zdaj Prospect Theatre, gotovo drugače kot v SLG Celje, SNG Maribor ali v Mestnem gledališču ljubljanskem (MGL). Prav takšne stranske poti so mogoče kot globalna členitev gledaliških predstav v celotnem razvoju gledališča. Zato je verjetno prav gledališka zgodovina temelji gledaliških ved, pri čemer je seve vrednotenje usmerjeno v sleherni posamezno gledališko produkcijo poleg dramaturgije in režije. Od obreda do sodobne dramatike in igre lahko vidimo ne le historikat gledaliških besedil (v našem primeru Shakespeareovih folio), ne le posebno tehnologijo v razvoju gledališča in ekonomskega položaja posameznih Talijanih hramov, marveč hkrati tudi pomen gledališkega slovstva, sociologijo in filozofijo, etnologijo in antropologijo, kulturno ravnanje ali razplatenost, zgodovino umetnosti in teologijo. Štem se spreminjajo interpretacije in kritična znanja v svojih časih, saj je gledališka predstava kompleksno, strnjeno in kolektivno delo, ki zahteva kreativno svežino in analitično zrenje na dramski tekst ter sintetično spoznanje, kolikaj je specifično (v našem primeru shakespeareansko uprizoritveno) gledališče uspelo, sicer manj le s psihološkimi učinki pa bolj s skupinskim, z verbalnim in neverbalnim izražanjem, disponirati občinstvo ali kolikaj je umetniško zanesljivo ter ne zgolj komercialno. Komercializacija gledališke umetnosti je spremenjena v parodijo, npr. Shakespeareov Hamlet se je tako spremenil v Omleta v vasi Mrdoši Donjo... Koliko obrobnega se zgubi sčasoma ob vsaki predstavi, koliko sploh ostane?

Sele zdaj se lahko vrnemo k uprizoritvi letošnjega «Borštnikovega», tekmovalnega in tekmujočega Hamleta, k predstavi SLG Celje. Gledališka predstava Shakespearovnega Hamleta (poslovenil Oton Župančič) je že pravo umetniško podjetje, ki zahteva ubran umetnostno delovni kolektiv in združuje različne stroke in poklice, od igravskega do elektrikerskega. Sele tako postane predstava celovita. Tu pa se postavlja vprašanje o vodilni vlogi, o Hamletu, ki se sme igrati niti preveč izrazito, da ne bi zasenčil gledališkega kolektiva, in ne premedlo, saj bi se sicer v kolektivno gledališča izgubil.

Peter Boštjančič je igral Hamleta na periferiji svojega in junakovega jaza, igral je dvomečega izrinjenca, iz predzavestnega prostora slutnje je tiščal naprej v izvenzavestno, iz sebe tedaj proti oblasti, dokler ni vstopil s hamletovsko avtoncenzuro v prostor zavestnega klika po maščevanju. Ta zavest oziroma avtoncenzura je sprenevedanje in simulacija norosti pa blodnjavosti. Ono je po svoji kvaliteti izvenzavestno, kar si mora priboriti Hamlet, da lahko iz notranjosti jaza prestopi čez prag Hamlet je skratka nabit z animaličnimi goni je uigran in preigran v dinamiki oblasti. Hamletovi zavesti so blizu tudi duševno nedostopna področja umnosti, saj bi preprosto ljudska predstava ali zgolj zavest ne mogla zaznati niti

Praznik gledališča, praznik blišča

Želimo si, da bi bilo tudi letošnje Borštnikovo srečanje, praznik gledališča. Usoda gledališčnikov je namreč usoda ustvarjalcev, katerih delo je neizprosno zapisano pozabi. Edini dokument in potrdilo njihovega dela je spomin, zapisan v kulturni zavesti gledalca. Zato bo Srečanje opravilo svoj obsto samo tedaj, če bo postalo tudi praznik tistih, ki jim je namenjeno — delavnih ljudi Maribora in njegove okolice. Tako je zapisal neizmenljivi, z začetnicami označena oseba B. L. — v bitlenu Borštnikovo 81, da bi na koncu uvodnika v gledališko srečanje slovenskih gledališč, kakor je že v tradicionalni mariborski in mariborsko okoliški navadi, ko gre za kulturne nosilce deloma institucijskih stavb, koder se odvija kulturna dejavnost, bodisi gledališka, bodisi lutkovnogledališka, knjižničarska ali arhivska, muzejsko muzeološka ali koncertna... pripravil občinstvo k naravnosti in letošnje Borštnikovo srečanje. Neizprosna ugotovitev o neizprosni pozabi, ki da je dokumentarno zapisana vendarle v spomin (beri v engrame) kulturne zavesti gledalca, še zlasti usode gledališke ustvarjalnosti, nas resda bolj spominja na brezno med gledališčem in občinstvom, kakor ga vidimo, slišimo in celo otipljivo prijemamo z dna zadnje čase. A zdi se, da prav ta usoda, če smemo gledališko ustvarjalnost sploh imenovati za usodo, se pravi brezno sveta, je zmerom klavirni praznik ali z Valeriyevimi besedami, je biser v pepelu. Mislimo lahko, da je pozabljeno gledališče sebi prepuščeno gledališče, ki se spremeni resda le in samo v dokument, sicer pa da nima nič več opraviti z umetnostjo in ne z umetniškim ali kulturnim življenjem. Kaj si želimo?

Si želimo le praznik v Breznu, v prepadih in med prepadi pozabe, ko se naj gledališko srečanje spremeni v dokument -kulturne zavesti? Ali pa, ravno narobe,

ianko ugotavljamo, kako je prav ta kulturna zavest izraz in produkt Borštnikovega srečanja? Vprašujemo se hkrati, ali nemara ni Borštnikovo srečanje namenjeno poleg Mariborčanom in mariborskim okolišanom tudi drugim Slovincem, naposled še drugim narodom in narodnostim, ki bi si želele ogledati Borštnikovo srečanje? Ali pa je Borštnikovo srečanje odsev tistega lokalnega patriotizma, ki si dobro zapomni le usodo gledališča in praznik? Gledališko ustvarjanje ni neizprosno zapisano pozabi. To dokazuje že sam bilten BS 81, pa tudi takšen uvodnik. Želimo si, da Borštnikovo srečanje ne bi bilo praznik, ampak predvsem delovno srečanje naših gledališč in gledališčnikov. Gledališko delo ni dokument, kaj še le edini dokument in potrdilo, ki bi ga nemara dobili pri kakšni uradni linici, kaj šele spomin, zapisan v kulturni zavesti gledalca, kakor v kakšno kartoteko. In Borštnikovo srečanje, vseslovensko srečanje gledališč, ne bo nikoli in nikdar opravilo svojega obstoja, če bo postalo praznik tistih, ki jim je baje, kakor je mogoče prebrati, namenjeno — delovnim ljudem Maribora in njegove okolice, nasprotno, takle «praznik» lahko pojmujejo manj kot parado večernih ženskih in moških toalet in obvezne šminke ter kozmetike ali frizerskih večer, kar sicer ponavadi sodi h gledališču in dvorano, zato pa dosti bolj kot resnično srečanje proletarskih umetnikov z visoko umetniško kvaliteto, z estetsko in družbeno zavestjo samoupravne socialistične družbe. Sele tako parolo «Gledališče ljudstvu» ne bo samo občasna parola, ki jo slišimo in vidimo enkrat letno, temveč bo načeloma v slovenski in jugoslovanski kulturi, še zlasti v gledališčih, osnova za gledališko ustvarjanje, za bistvo humanizma in kot preskusni kamen žive umetnosti.

V. G.

Hamlet — včeraj, danes, večno

Prav ta naslov je gotovo primeren za vtis o Hamletu Slovenskega ljudskega gledališča iz Celja. Prav to velja za Hamleta, Petra Boštjančiča. Z eno besedo, bilo je enkratno, živo, naše.

Najbolje je začeti s citatom iz Hamleta sredi našega stoletja Jana Kotta: «Hamleta ni mogoče igrati celega, ker bi trajal skoraj šest ur. Treba je izbirati, krajšati, črtati. Samo enega od Hamletov, ki so v tej vlogi, je mogoče igrati. In ta, ki ga bomo igrali, bo zmeraj revnejši od Shakespeareovega, lahko pa je tudi bogatejši od Shakespeareovega, in to bogatejši za našo sodobnost. Rekel sem lahko, rajši bi rekel bolje: mora biti za našo sodobnost bogatejši!»

Sama drama vsiljuje veliko množico situacij, katerih žrtve so dramske osebe in to gotovo omogoča stik z našim časom, s sodobnostjo. Vsi akterji ves čas vedo, kaj morajo storiti, odprt ostaja le način, postavlja se vprašanje — kako.

Shakespeare prikazuje v Hamletu pot do spoznanja o možni metodi družbenih sprememb. Ko Hamlet spozna, da je edina pot umor, zločin, šele takrat je zrel za zaključni dvoboj z Laertom, v katerega gre že sprijaznjen s smrtjo — «pripravljen biti, to je vse.»

Hamlet je sicer v začetku upal, da bo lahko maščeval očeta in hkrati ostal čist, toda prepiča se, da ni akcije brez odgovornosti, di ni umora brez krivde in krivca, Hamlet se odloči in zato umre.

Mišnica, igra v igri, je prispodoba vloge umetnosti v družbi. Z njo Hamlet preveri resničnost sporočil duha svojega očeta in vsej javnosti skazi komedijski nastop, brezkompromisno razkrije zločin, ki ga je novi kralj, njegov stric Klavdij, storil, da se je polastil oblasti. Umetnost, gledališka igra potujoče skupine igralcev postane sredstvo za razkrivanje globlje resnice, igra lažnega vidika učinkuje na resničnost kot povzročitelj nadaljnega razpleta. Skupaj z umetnostjo ima odločilno vlogo v Hamletu tudi blaznost, norost, prava ali igrana, ki prav tako omogoča pogled v globlje plasti življenjske resničnosti.

Zaključni spopad med Laertom, ki mora maščevati umore svojega očeta Polonija, katerega ubije Hamlet, je druga velika plast — mišnica v tragediji.

Ceremonialni dvoboj med Laertom in Hamletom je le videz, za katerim se skriva skrbno pripravljena smrt, umor Hamleta. Prav tu princip zla povsem prevlada in požene v smrt tudi samega režiserja spletke, Klavdija. Kadarkoli se igra Hamlet je odgovornost tistih, ki ga uprizarjajo, izredno velika, saj dramo kot tako, večina gledalcev pozna vsaj po osnovni zgodbi. Upodobitev mora biti nova, sodobna, v skladu z besedilom pa tudi z občutljivostjo časa, v katerem živimo.

Celjski Hamlet je bil prav takšen. Popolnoma hamletovski. Bil je Hamlet izpred 800 let, bil je Hamlet Shakespearovga dobe, bil je Hamlet današnjega dne, tega trenutka. Bil je človek, ki dvomi, bil je odločen. Bil je vprašanje in bil je odgovor. Bistvene stvari drame so lahko živo zadele vsakega gledalca, ki je sedel v dvorani. To so bile besede, ki se dajo tako preprosto prenesti na danes, misli, s katerimi se vedno znova srečujemo. «Biti ali ne biti, to je zdaj vprašanje!» ali pa: «Življenje je ječa, le celice so različne...»

Ali ne začuti mnogo ljudi ob tem bistvenih vprašanj svojega življenja, svojega bivanja? Gotovo jih. Človek jih je čutil že stoletja.

Hamlet se odloči, spozna svoje poslanstvo. Ubiti mora morilca svojega očeta, pa čeprav za ceno svojega življenja. Toda v njem je bilo ves čas, odlašanje. Odločil se je razumno, z lastno presojo in dokazi, ki so trdni in zanesljivi.

Prav takšni smo tudi mi. Mnogokrat vse preveč odlašamo z dejanji. Prav to nas potem tepe. Pa vendar skoraj nikoli ne storimo nečesa, česar ni v nas. Ne mislimo na davek, ki ga zaradi tega kasneje plačamo. Čeprav mogoče manj kruto kot Hamlet.

V Petru Boštjančiču je bilo vse hamletovsko, beseda, bigi, mimika. Z njim je danski kraljevič zaživel, zaživel je s publiko, predvsem z njenim mlajšim delom. S Hamletom se je popolnoma spojil. Bil je prepričljiv, navdušil je. Gledalci smo ga popolnoma sprejeli, kar zagotovo pričajo glasovnice, s katerimi so Petra ocenili gledalci.

Seveda pa bi ne bilo prav, če bi se ustavil le ob Petru Boštjančiču. V ospredju sta bila še vsekakor Ofelija (Milada Kalezić) in pa Klavdij (Stane Potisk). Predvsem Ofelija je odlično odigrala prizor blaznosti.

Če strnem vse v nek epilog, lahko rečem, da je bila predstava vredna ogleda, saj nam je Hamlet znova pokazal dosti stvari, s katerimi se pogosto srečujemo, oziroma jih živimo, pa se jih vse premalo zavedamo.

ZLATKO FRAS

Peter Boštjančič — Naš Hamlet

Prvič sem ga videl v petek kot Hamleta, dan kasneje sem se pogovarjal z njim. Sele 28 let ima, pa je že odigral precej pomembnih vlog. Mariborskemu občinstvu se je predstavil v vlogi Hamleta Slovenskega ljudskega gledališča iz Celja.

Katedra: Ali misliš, da bi bilo treba poudariti ob Borštnikovem srečanju tudi srečanja igralcev?

Boštjančič: Gotovo bi bilo treba to bolj poudariti, saj je Borštnikovo srečanje kot tako predvsem dogajanje igravskega značaja. Na Slovenskem ni veliko igralcev, pa vendar se igralci med seboj zelo slabo poznamo. Lahko bi izmenjali izkušnje, mnenja, vendar pa je nekaj takega verjetno nemogoče zaradi prenatrpanosti programa. Zase vem, da nekaterih igralcev, na primer iz SSG Trst sploh ne poznam.

Katedra: Kaj meniš o ocenjevanju na Borštnikovem srečanju?

Boštjančič: Odločno sem proti ocenjevanju, saj gre vendar za kulturno srečanje, ne pa za tekmovalno. To je srečanje, ki daje, posreduje reprezentančne dosežke vseh slovenskih gledaliških hiš, tekmovalni značaj pa dela le škodo.

Katedra: Kaj pa občinstvo, ki spremlja predstave?

Boštjančič: Veseli me, da je publika tako navdušena ob koncu vsake predstave, vendar se mi zdi, da vsakokratno dolgotrajno ploskanje ni realna slika o tem, kaj je določena predstava dala gledalcu. Prav presenečen sem bil, ko sem na Hamletu videl tako veliko število mladih. Res ne vem, zakaj.

Na to vprašanje sva poskušala odgovoriti skupaj. Jasno je, da mladina v repertoarjih naših gledališč pogreša dela iz svetovne klasične zakladnice. Drugi vzrok pa je v tem, da je Hamlet igral prav Peter, ki je bil mladim blizu tudi s svojo mladostjo.

ZLATKO FRAS

Voja Soldatovič

KATEDRA: Kam bi postavili Slovensko gledališče v jugoslovanski prostor in kam jugoslovansko v primerjavi s svetovnimi teatri?

SOLDATOVIČ: To je zelo kompleksno vprašanje, vendar mislim, da sodeč od odmevov na jugoslovanskih festivalih, slovenski teatri prevladujejo in da so na enem izmed najvišjih mest v jugoslovanskem teatru. To je dokazalo Sterijino pozorje, to je dokazal sarajevski festival, to je dokazal uspeh »Maše v A-molu« na Bitefu. Trdim, da smo lahko zadovoljni z mestom slovenskega gledališča v jugoslovanskem prostoru. Če pa pogledamo na slovenski teater znotraj našega prostora, mislim, da ima soliden nivo, težava pa je, če se primerjamo s svetovnim teatrom. Gre namreč za popolnoma različno situacijo na vzhodu in zahodu. Na zahodu je poudarek na komercialnem efektu gledališča, ki je seveda zelo komunikativen, se pa izogiba večjim in zahtevnejšim projektom. Program teži zmeraj za tem, da bi ugaljal publiko; zabavne komedije, tako imenovana nižja zvrst teatra, repertoarno nezahtevna dela, ki publiko nudijo le sproščeno zabavo in nič več. Na vzhodu je drugi problem. Tu so gledališča financirana od države, vendar ta za to zahteva program, ki v ničemer ne ogroža političnega sistema. Dela morajo biti uradno dovoljena in v idejnem smislu prevržena. Problem so že sodobni teksti jugoslovanskih avtorjev, kajti te njihova cenzura ne »spušča«. Naš jugoslovanski teater ima glede na vzhodne in zahodne teatre zelo dobre možnosti za kvalitetno gledališko produkcijo, kar pa ne znamo izkoristiti. Naredili smo sicer nekaj sijajnih dramskih tekstov. Spomnim se samo najpomembnejših kot »Glorije« Rajka Marinkovića, Lebovičeve drame »Nebeški odred«, »Aleluja«, Viktorija, v zadnjih letih Jovanovičeva »Osvoboditev Skopja« in za mene najlepši dramski tekst — Simovičev »Cudež v Sargonu«; vendar pa ostaja možnost našega teatra in dramaturških možnosti še neizkoriščenega.

KATEDRA: Koliko lahko gledališki festivali pripomorejo k dvigu kvalitete nacionalnega teatra?

KATEDRA: Kakšne so možnosti razvoja študentskega odra, kakšni so problemi v zvezi s tem, komu in čemu je ta oder namenjen in s čim naj bi se ukvarjal?

SOLDATOVIČ: Zamek študentskega odra segajo že v leto 1971, ko je imel Jože Zupan izvrstno študentsko predstavo Mirolava Slane »Ko sem bil kralj«. Igrali so Milada Kalezić, Peter Boštjančič, Vlado Novak, ki so zadaj vsi v profesionalnem teatru. To je bil prava pot. Problem je v repertoarju. Študentski oder ali amaterska gledališča ne morejo biti alternativa profesionalnim odrom. To ni dobro in ni zanimivo. Priložnost študentskega teatra je v tekstih, ki jih ne more uprizoriti institucionalno gledališče. Mora biti drzen v programu, mora biti svež, neformalen, nekajš čimer bo pritegnil ne samo študentsko publiko in dal čutiti utrip svoje generacije. Pognati mora korenine med študenti in biti tudi glasnik njihovih problemov.

KATEDRA: Kakšne izkušnje imate s študentskim abonmajem?

SOLDATOVIČ: Tu pride do absurdne situacije. Kadarkoli smo gostovali pri njih, so bile telovadnice, jedilnice, kjer smo nastopali, polne. Bili so sijajna publika. Predstave so izjemno dobro sprejemali, čeprav smo nastopali brez kulise in scene. Ko pa smo naredili predstavo za njih v teatru, pa je bil ta polprazen. Pogrešam odmevno publiko, tako ki zna zaploskati za dobro izvedene dialoge ali monologe na prosti sceni in izžvižgat predstavo, če je ta slaba. Gledališče skratka potrebuje publiko, ki bo živela in razumela teater.

LUCIJAN VIHAR

Svatba in Don Juan

Prav krizno področje sodobne zakonske zveze in družinskega razmerja pa je poudarila Seligova Svatba v uprizoritvi obeh slovenskih gledališč. Čeprav je Seligo poimenoval eno od oseb Shizofrenik, gre bolj za vlogo konfuzne manije ali za akutno zmedenost, ko se v drami »shizofreniku« vendarle kdaj ujasni, kljub maničnodespresivnim psihotičnim nihanjem; enako je z bebčoma Lenko in Jurijem, ki v blagi subnormalnosti oziroma duševni nerazvotnosti kažeta nižjo interesno variabilnost, sta vseskozi tudi dementna, z videzom (inteligentnega) primarnega primanjkljaja, poleg tega da sta motena v motenem, lumpenproletarskem, socialnem okolju, kjer se sprevržejo vsi edukacijski kriteriji v okoliščevalno krutost; čeprav sta duševno manj razvita, kažeta pozitivno čustveno odzivnost, željo po socializaciji, po poročnem obredu in svatbi. Bližnje gostilniško (socialno) okolje ju skuša stremirati k uspešnemu delovanju, le da so metode treninga skrajno nečloveške, lumpenproletarske, so nadzorne metode — zato oba bebčka občutita toliko bolj poklicno nesamostojnost. Neugodne značajske poteze Lenke in Jurija in inteligentnosti primanjkljaj, nesamostojnost in podložnost lumpenproletarskim šablonam, zatekanje v neprijetno kompenzacijsko (izrazita želja po poroki), zapostavljene

nost in nenehlija razočaranja ter paradoksalne (v Svatbi mistično nadahnjene) reakcije kot znak zmogljivosti — vse to kaže na podredljivost in na disocialno zavrnjenost. Tudi vloga mamilarke Taje, ki beži pred sivino »vsakdanjega«, plitkega dne in pri tem doživlja motnje čustvovanja in razpoloženja, od tesnobe do izbruhov smeja, prikazuje osebno neurejenost, nezanesljivo brezdomstvo, neučakanost in psihotične motnje. Vloga Upokojenega miličnika je izraz surovega pretepaštva kot posledica penzijske nevroze, nasprotno pa vloga Ciganke pojasnjuje, da je reakcija kratkega stika v primitivnem, konkretnem odnosu do življenja pravzaprav posledica mnogih frustracij, neprimernosti in brez kakšnih civilizacijskih zahtev. Vloga Grobarja in Korbarjeve se pokriva s krivdnimi občutki (zaradi detomorstva) in s prenašanjem krivde na drugega. Kako drugačna je ta zapeljivost, kako svojsko je brezobzirno pobožništvo ali »zlonamerna dobrohotnost«, za razliko od brezvestnega Moliérovega Don Juana! Seligova dramatika se po svoje približuje klasicističnemu vzorcu, le da je tu brezvestnost manj osebna pa bolj družabna, saj ni junaka Don Juana, vsi nastopajoči v Svatbi so Don Juan. Namesto nasilja posameznika lahko opazujemo nasilje vseh.

VLADIMIR GAJŠEK

„Ali smo se Slovenci srečali z Brechtovim delom?“

Vprašanje ustrežno ponazarja rdečo nit starih prireditev, ki jih je v okviru Borštnikovega srečanja pripravil Marksistični center mariborske univerze. Vsebinsko najboljše predstavi besedilo, ki je bilo pripravljeno za oddajo »Studij in glasba«. Dodajmo kratek komentar o seminarju:

Seminar je potekal 29. oktobra, dopoldne. Pokazalo se je, da ni dovolj gradiva za napovedani popoldanski del. Zjutraj se je okrog referentov zbralo precej obiskovalcev, med katerimi takšni, ki že dolga leta spremljajo slovensko gledališko ustvarjanje. Zal pa so obiskovalci odhajali med odmori, kar je proti koncu povzročilo že občutek izpraznjenosti. Vendar je bil odhod mnogih neupravičen: čeprav na koncu so nastopili najmlajši udeleženci njihovi referati niso bili nezanimivi in nevzpodbudni.

V prvi in drugi tretjini srečanja so nastopili starejši referenti, ki so predstavili dosedanje gledališko srečevanje z Brechtovimi deli. Iz tega pa sami niso izpeljali natančnejših predlogov za bodoče ukvarjanje z Brechtom, njihovi prispevki so bolj sklenili določeno obdobje »postavljanja Brechta na slovenskih odrih«.

Posebno draž je dalo tem referatom, da so referente vanje vključevali osebne izkušnje. Tako smo ohranili pričevanja Bratka Krefta, Frana Žižka, Jožeta Babiča in nekako tudi Toneta Partliča.

Izkušnje režiserjev in dramaturgov so se strnile z bolj odmaknjeno

besedo zgodovinarjev gledališča v misel, da je nujno bolj povezano in bolj študijsko poglabljeno ukvarjanje z Brechtom, predvsem pa bolj kontinuirano kot doslej. Najbolj živo je to misel izrekel režiser Jože Babič, ki svojega sodelovanja ni prijavil, je pa pripravil s svojim pričevanjem prijetno dopolnitev. S svojim posegom v razpravo je opozoril na nekatere značilnosti pri postavitvah Brechta na slovenskih odrih: slučajnost, materialne in finančne težave zaradi zahtevnosti del, dvoumen odmev.

Zadnji trije referenti, ki so bili obremenjeni najmlajši, so nakazali smer, kako bi se naj v bodoče ukvarjali z Brechtom. Mojca Kranjc je predstavila postavitev Brechta, ki jih je režiral France Jamnik — in tako pokazala, kako ustvariti študijsko podlago za prihodnje uprizoritve.

Vladimir Gajšek in Jože Novak pa sta opozorila na nekatere filozofske elemente v Brechtovem opusu, ki jim je potrebno posvetiti več pozornosti, če naj delo režiserjev in dramaturgov v bodoče ne bo več le površinsko ali utemeljeno z naključnim poznavanjem drobcev iz Brechtovega teoretskega opusa.

Na seminarju so se srečali starejši in mlajši: spomini in izkušnje so se povezali z načrti in hotenji.

Uspešnost, še bolj pa plodnost tega srečanja pa bomo lahko ustrezneje ocenili, ko bodo izšli referati in magnetogrami, v marčni številki revije DIALOGI prihodnjega leta.

Igor Kramberger

SSG Trst

KATEDRA: Kaj lahko poveste o problemih SSG Trst.

Režiser (Boris Kobal): Ogromno se sliši o našem teatru, o finančnih problemih in to tudi drži. Naš teater je v sklopu stalnih italijanskih gledališč, dobiva mesečne tantieme, vendar se zgodi, da naši igralci mesece in mesece ne dobivajo redne plače, ampak samo predjume. To je finančni problem, to je tudi politični problem, to je problem Slovencev v Italiji nasploh. Drugi problem je, kaj mora naš teater vse narediti. Ostali italijanski teatri naredijo po dve premieri na leto, naš teater pa jih naredi šest na leto. Delamo po dramskih, mladinskih in eksperimentalnih tekstih. Imamo abonmajske sistem in imamo veliko obiskovalcev, ki prihajajo iz Slovenije. Organizirane predstave imamo za kopsko gimnazijo, študente in druge. Veliko pa tudi gostujemo po Sloveniji in Jugoslaviji. Kontakt z matično domovino je neprestano živ.

„Svatba(e)“ današnjega dne

»Svatba« je napisana in igrana za danes, za nas. Jurij in Lenka sta dno; dno zato, ker sta bebca; dno zato, ker imata svoj svet. Srečna bosta šele, ko bosta poročena, njuna edina želja je svatba. Toda pred njima, pred njuno željo je velika ovira: družba, ki jima mora poroko dovoliti, družba, ki jima bo dala »srečo«.

»Ljudje«, med katere sta prišla, jima bodo svatbo dovolili, vendar zahtevajo svoj davek — pokornost za vsako ceno. Oni so namreč »družba«, ki uzakoni zvezo. Toda Lenka in Jurij ne moreta živeti tako, kot bi morala, sta bebca, imata svoj svet. Njuna sreča ni šola, njuna sreča ni delavnica, tovarna, njuna sreča je neodvisna, a zavrneno življenje, sta onadva sama. Vendar drug brez drugega ne moreta. Še vedno je njun cilj skupno družinsko življenje, bodoča svatba. Za ceno privolitve v poroko sta pripravljena storiti prav vse: prenašati udarce, piti lastno scalnico, dati kozo, ki je njuno edino premoženje.

Ali je »družba«, ki jima zapoveduje, res pristojna postavljati takšne zahteve? Saj so ti »ljudje« pravi izrodki družbe predčasno upokojeni miličnik, star grobar, ki je umoril lastnega otroka, stara ciganka in mlada narkomanka, shizofrenik, ki ga je verjetno v »njegovu« stanje pripeljal prav to okolje, današnji čas. Jurij in Lenka pa sta »nedolžna«, o življenju ne vesta skorajda ničesar. O pravici oziroma o pristojnosti tu sploh ni debate, taki so zakoni »narave«.

Lenka umre in Jurij se verjetno šele tedaj zavé svojega bistva, kolikor je seveda dano bebcu zavedati se samega sebe. Mogoče bo kljub vsemu neke v svetu še našel srečo. Mogoče . . . . Imel je cilj, mogoče ga še ima. Mogoče . . . .

Vsakdo ima svoj cilj, svojo srečo? Mnogih ciljev nikoli ne uresničimo, ker je pred nami družba, ker smo družba, ki nam neusmiljeno

jemlje tisto, kar je bilo mogoče nekoč vzeti njej sami. Toda zakaj dovolimo takšno jemanje? Tudi na to vprašanje nam daje odgovor Svatba. Takšne manipulacije z nami dovolimo, ker se za svoj cilj ne znamo dovolj vztrajno in trdno boriti, ker smo vse-prevečkrat premalo pogumni, premalo močni, ali pa se nam zdi, premalo pametni. Kot bebci . . . . Kolikokrat prav poceni prodajamo, kolikokrat prav poceni prodajamo še tisto malo, kar je res našega? Mogoče se potem kdaj vprašamo: »Zakaj?« In si običajno odgovorimo: »Je že tako, kaj hočeš . . . . V to nas je prisilil naš čas. Ali se mu res ne znamo postaviti po robu? Kje so naši cilji, naši ideali? Med lumpi in bebci?«

ZLATKO FRAS

Škandal v Orlu

Zelo spoštovana mariborska publika je bila prepričana, da se je začela predstava, ko je mlad mož stopil na mizo in začel z govorom. Bil je član neke gledališke skupine, zato-rej nesporazumov ni moglo biti. Nesporazum je nastal šele, ko je mladi mož po krivičnem obtožil prisotne odličnike, da so snobi in »banda poštirkana«. Utrip v dvorani je poskočil za šestdeset udarcev, kajti šokom in žalitvam nevajenim je bilo to le preveč.

Preden so prišli možje postave, je jezni mladenci povedal, da je član GLEDALIŠČA, ki je PRED RAZPADOM, da pa si je srečanje gledališničnik predstavljaj drugače, pri-srčneje.

Miličniki so rešili čast onečaščenih gledalcev z energičnim posegom, natak ZORE FLASKO pa je izjavil, da mu je bila predstava všeč, da pa ni prav, da igralci z umazanimi čevlji hodijo po belih namiznih prtih.

LUCIJAN VIHAR

Razgovor po škandalu s Hupom

KATEDRA: V čem je nastal problem, iz katerega se je razvil ta tvoj monolog v jedilnici hotela Orel?

HUP: Prišli smo noter in hoteli sesti. Natak nam je povedal, da je dvorana zasedena in da za nas ni prostora. Tako obnašanje do nas je po mojem mnenju nedopustno. Mi smo popoldne igrali, imeli uro in pol zamude s predstavo, ker kulise niso prišle pravočasno, nastopali smo v dežju in bili na kraju čisto premočeni. Ko smo svoje odigrali, se za nas ni nihče več brigal, nihče nas ni nič vprašal, nihče nas ni povabil na kakšno predstavo, a bilo je nekaj takih uprizoritev, ki smo jih želeli videti. Takšen odnos se mi zdi čisto kupoprodajni odnos. Ti igraš, oni te plačajo — in potem vsak na svojo stran. To zame ni noben festival! »Z« artist, ki pridejo na takšno srečanje, ravna kot s primerki menažerijske živali. V pogodbi smo napisali, da bomo igrali, če nam organizirajo prostor, kjer lahko nastopamo v primeru dežja. Nastopali smo na lastno odgovornost, kajti vreme je kazalo na dež. Zadnji dve dejanji smo potem odigrali v najhujšem nalivu. Scena je bila potem v jedilnici pred občinstvom klasična. Ogroženi umetniki zahtevajo svoje pravice, na drugi strani pa država štiti občinstvo, ki je plačalo 200 din za vstopnino.«

Pogovor z Vladošo Simčič-Tiranovo

Katedra: Tovarišica Tiranova, bili ste članica pravega partizanskega gledališča. Kakšne spomine imate na tiste čase?

Simčič Tiranova: Lahko rečem, da so bili to moji najlepši časi. Prvič: mladost, drugič: zaljubljenost seveda in počutila sem se takrat kot vsak Slovenec, dolžna, da se udeležim te borbe. Pravzaprav nisem nikoli mislila, da je to domena moških, med ženskami pa medicinskih sester in zdravnic. Ko pa so Italijani v svojih časopisih in po radiu razglasili partizane kot bande, kot morilce in podobno, se je Fronta odzvala in je povabila predvsem kulturnike, prominentne osebe k sodelovanju. Temu klicu so se odzvali znani slikarji (Jakac, Mihelič), pesniki (Matej Bor, Kajuh, Mile Klopčič itd.), igralci, če nisem skromna, sem bila prva, ki sem se temu odzvala in šla. Bile so še Stritarjeve sestre, Nada in Bogdana, kot pevke, baletke, pesalke (Pavlinova Marta).

Najprej sem bila v Kajuhovali skupini in sicer smo se srečali na Travnogori, kjer smo imeli prvi miting. Jaz in moj mož, s katerim sva šla ven s ponarejenimi potnimi listi, nisva znala partizanskih pesmi, čeravno smo poznali Borove. »Previharimo viharje« in tudi Kajuhovala pesmi. Na tem mitingu smo bili precej v zadregi, ker nisva znala z možem, razen Prešerna in Cankarja, nič. Partizani so takrat zakurili dva ogromna kresova, namesto reflektorja pa je sijala luna. To je bil moj prvi nastop v partizanih, ki je imel lep odziv, čeprav smo imeli večjo tremo, kot pred kakeršnokoli premiero. V gledališču dobiš ponavadi cvetje ali pa kakšno drugo darilo. Med nami je bil namreč nek Kanadčan, po rodu pa Hrvat, ki je skočil s padalom, prinesel pa je nekaj hrane in orožja. Verjetno je prvič videl kaj takega in je bil navdušen nad našim

nastopom. Možu, ki je imel raztrgane čevlje, je poklonil svoje rezervne, vojaške, meni pa hlače, ker sem bila takrat še v krilu in me je ponoči zeblo.

Katedra: Najbrž se spominjate, kaj vse ste igrali.

Simčič Tiranova: Najprej so bili to samo mitingi po brigadah oziroma v brigadi, v kateri sem bila. Leta 1944 pa je bilo ustanovljeno gledališče na osvobojenem ozemlju in sicer z dekreti, ki sta jih podpisala Kidrič in Vidmar. Mislim, da nas je bilo šestnajst, ki smo dobili te dekrete. Črnomelj je bil na osvobojenem ozemlju in tam smo imeli pravo gledališko dvorano, kjer smo nastopali že tudi s pravimi, kompletnimi igrami. Obleke smo imeli narajene iz padal, lasulje pa iz prediva. Igrali smo Borove Raztrgance, Čehova, igrali smo celo Molierea in Cankarjevega Kralja na Betajnovi. Partizanom, borcem je to ogromno pomenilo. Ogromno. Ker si jih bodril za borbo, ker si jim popestril enolično življenje, ker si jih razveselil s humorjem.

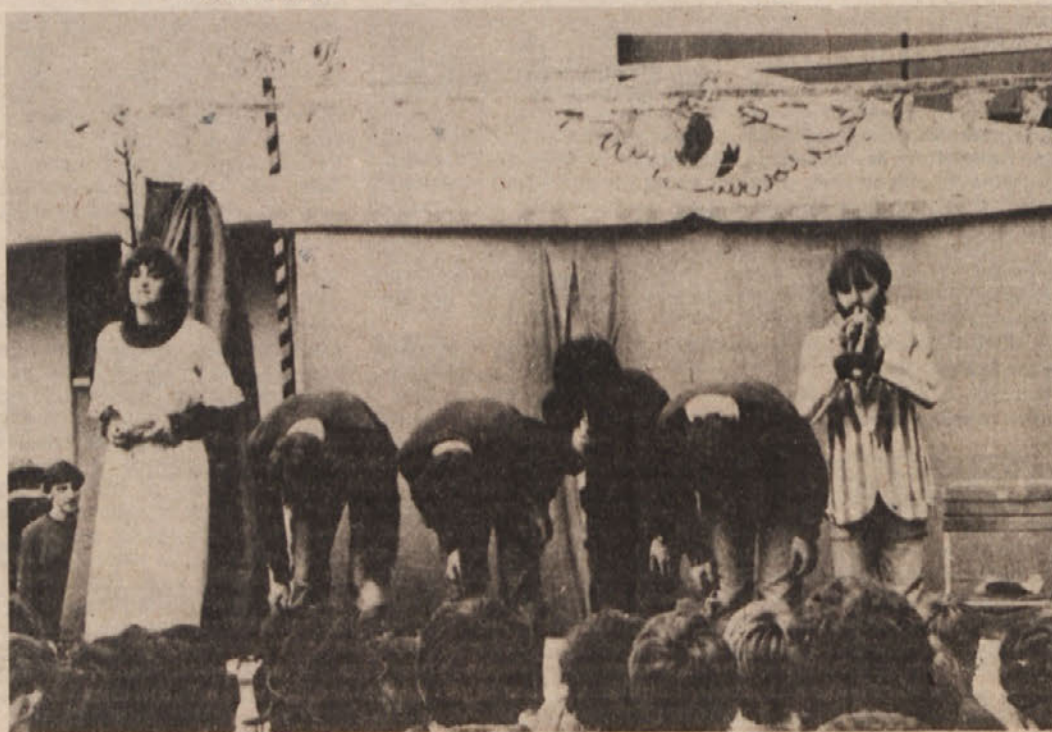
Katedra: Kako se spominjate povojnih let, ko se je začelo razvijati slovensko povojno gledališče?

Simčič Tiranova: Po vojni sem šla v Trst, ker sem rojena Tržačanka. Tam sem nastopala eno sezono, potem pa sem se vrnila v Dramo, potem pa, lahko rečem kot pionir, v Mestno gledališče, ki je bilo na novo ustanovljeno. Tu sem igrala do svoje upokojitve.

Katedra: Deset let ste igrali tudi v Mariboru.

Simčič Tiranova: V Mariboru nisem bila angažirana, igrala sem samo honorarno. S Kraljem na Betajnovi smo Mariborčani gostovali v Ljubljani in igrala sem vlogo Nine, ki mi je odprla vrata Ljubljanske Dramе, takrat še pred upravnštvom Otona Župancića.

Lucijan Vihar

Partizankso gledališče — gledališče ljudske vstaje

Če ni ozračja, ga naredimo, in publika zna tudi peti, recitirati, na kraju ploskati. Torej, predvsem ozračje! Kulis kakor da ni, pravzaprav so, predstavljajo pa sobo ali senik, kasarno ali vrtec, šolo ali tovarno, pač kraj, kjer se kaj dogaja. Reflektorjev tudi ni, prav tako ni mask in šmink. In kar je najbolj razveseljivo, tudi med gledalci ni bilo tega opaziti. Večerna toaletna ostane pri takem teatru lepo spravljena zraven diamantov in zlatnine v omari (iz plemenitega lesa). Tudi zaves ni. Človek se po vsem tem vpraša, kje je ves ta blišč teatrala, kjer se več dogaja pred vrati v avli in po koluarij kot na samem odru. Ni prišepetavanj „glej ga, danes je pa z drugo“ ali „nemogočo

obleko ima, pa še v Trstu jo je kupila“ ali „ti, ali se ti ne zdi, da nas nočeta več videti“, „misliš, da se mi lepo poda tale večerna obleka, šivilja jo je ukrojila zgolj zame“ in še kar je takih imenitno gledališko in umetniško ganljivih dialogov, ki kar kličejo, da bi jih nekdo vrgel na papir in postavil na oder. Partizanskemu gledališču ali gledališču ljudske vstaje, ki ga že vrsto let vodi Voja Soldatovič, ne ostane nič drugega, kot da pozabi na kulise in reflektorje, na šminko in šminkerje. Voja posadi titovko na glavo, obleče komičarski suknjič, zbere ekipo igralcev in muzikantov, pa hajd v hribe, med ljudi. Program je sestavljen okvirno tako, kot na

pravih partizanskih mitingih: recitacije, skeči, pesmi pa spet recitacije, humoreske. In ljudem je to všeč. Tista prava, iskrena publika so. Niso se prišli pokazati, ker se nimajo kam, vsi se poznajo takšne, kakršni so. Le igre, glasbe in smeja so žejni. In ko to dobijo, so srečni in zadovoljni, da bodo še dolgo govorili o tem. Pri njih se ne zgodi tako pogosto, da pridejo tisti, ki so jih videli na filmu ali po televiziji, takole preprosto med njih. Vidijo, da znajo ti igralci biti navdušeni nad tako publiko, ki jih tako toplo sprejme, pa vse skupaj kaže povrh to, da tako radi odhajajo tja, kamor umetnost le redko seže.

Lucijan Vihar

SLIKE ŽALOSTNIH DOŽIVLJAJEV v izvedbi

»Ateljeja 212« je drama slavovske družine Krombergovih. Igra je razdeljena na tri dele, ki vsak zase pripovedujejo o različnih obdobjih življenja. Prvi del, ki se dogaja pred vojno, nam oriše razmere, nekoč bogate družine, ki vedno bolj propada. Ljudje, utesnjeni v svoj svet, postajajo obupani, hudobni. Prav ta obup, ta nemoč pred revščino, osebni problemi, ki jih tarejo, spremenijo njihove dialoge v grobe, a tako močne, da zadriha igra med nami kot resnično življenje. Kljub vsem težavam ljudje živijo naprej, bolj ali manj vdani v usodo in čakajo, da se bo vendarle kaj spremenilo. Drugi del pripoveduje o NOB in Krombergovih, ki so se odločili ali šli v partizane. Stari spori, verski predsodki, vse, kar je delalo njihov mali svet še bolj temen in brezupen, prežene skupni sovražnik. Še zaplamljivo med njimi plamenčki neporavnanih računov, a cilj je vsem enak: premagati zločince, ki jih koljejo in ubijajo. Tretji del govori o življenju v mestu. Kromberg postane arhitekt in se poroči s hčerko svoje sestrične. Toda sreča za Kromberge tudi zdaj ni, kot je ni bilo med borbo. Krombergi ostanejo rodbina degenerirancev in pijancev in naj se svet še tako spreminja, oni ostajajo enaki; „kajti sreče človeku ne more ustvariti niti sistem niti politična partija, srečo si mora človek ustvariti sam...“

Igra je tako prepričljiva, so vsi po vrsti odlični in njihova zaslug, da so iz igre naredili, kar je, da je doživljajsko močna, pa groba in nedvoumna.

Lucijan Vihar

Striptease, Željka Vukmirice

ZGODOVINA MOJE NEUMNOSTI

Katedra: Zakaj praviš za tvojo predstavo »Zgodovina moje neumnosti«, da je totalni striptease?

Vukmirica: Ker je to izpoved. Jaz povem vse tiste stvari, ki jih ljudje v vsakdanjem življenju vidijo, doživljajo, vendar jih je sram te stvari govoriti v javnosti. Zato sem naredil to dramo, v kateri se vse to vidi od rojstva do moje diplome na igralški akademiji. In nekako občutim, da imajo ljudje zaupanje v to, da sem pristal, da bom zanje neumen. Ljudje se s tem, o čemer govorim, strinjajo in mi dovoljujejo več stvari, kot si bi jih lahko kakšen igralec v kakšni drugi situaciji.

Katedra: Ali je predstava zelo naporna, ker je tako odkritosrčna?

Vukmirica: Predstava je težka predvsem koncentracijsko. Predstavljaj si, da se moraš oz. hočeš izpovedati publiki stokrat. Za to je potrebna neka vrsta koncentracije, da greš pred publiko popolnoma čist. Kajti ne smeš pustiti, da gre nekaj, kar se je v dvorani zgodilo, mimo tebe.

stopam le sam. Tako je zgolj s to predstavo. V Zagrebu smo imeli skupino Gledališka delavnica Pozdravi in vse, česar sem se naučil ali naredil, sem napravil v tej skupini. Dosegli smo celo velike uspehe, ta predstava (Zgodovina moje neumnosti) pa je na svoj način protest zaradi odnosa družbe do te skupine. S tem ne mislim, da je kakšen delovni človek kriv, če se kulturni jemlje zamah, mislim le na birokratski aparat v kulturi, ki duši nove skupine in nova gibanja.

Katedra: Kakšen je položaj slovenskega gledališča v Jugoslaviji?

Vukmirica: To se zmeraj spreminja. Trenutno je Slovenija v zelo dobrem položaju, po mojem osebnem prepričanju zato, ker ima najbolj odprto gledališče. V Sloveniji se je mogoče zelo lahko dogovoriti za delo, za gostovanja, kar se vidi tudi po številu režiserjev in igralcev, ki gostujejo v Sloveniji, medtem ko je v drugih okoljih veliko bolj zaprta scena. Poleg tega pa je kulturnološka situacija v Sloveniji najbolj zrela. Publika je najbolj zrela.

Če nekdo, na primer, zeha, ne smeš iti mimo tega, ampak ga moraš vprašati, zakaj zeha. Samo zato imam pred vsako predstavo tremo, saj se vprašujem, ali bom tudi tokrat zdržal do konca, namreč v tem smislu, da bom pripravljen na vse.

Katedra: Si angažiran igralec?

Vukmirica: Če ne bi mislil, da sem angažiran, potem tega ne bi delal. Mislim, da je angažiranost v tem, da govorim stvari, o katerih dosti ljudi misli tako kot jaz, pa si tega ne upajo povedati. Ljudje se temu smeji, srečni so, ker so se poistovetili s tem, smeh pa je osvobajanje. Vse to se najprej vidi v tistem delu, ko najbolj preklinjam. Sem pravzaprav ogledalo publike. Angažiranost je, da govoriš resnično.

Katedra: Zakaj nastopaš največ sam?

Vukmirica: Ni res, da na-

Vukmirica: Imamo vrsto predstav, ki so mlačne, srednje dobre, srednje slabe. In kaj poredčeš na to? Boš žvižgal? Jaz pa še nisem videl predstave, ki bi bila tako slaba, da bi sredi predstave vstal in kričal Fuj, dosti itd.

Katedra: Kaj pa igralec tvoje kova, pričakuje od publike?

Vukmirica: Sodelovanje.

Katedra: Dosti se govori, da je teater v krizi...

Vukmirica: To je klasika. Najbolj normalna stvar je, da je teater v krizi, kot je v krizi vsaka družba. Gledališče je ogledalo družbe in logično je, da je tudi teater v krizi, če je v krizi družba. Vse to je povezano. Zdjaj je stabilizacija v Jugoslaviji je stabilizacija razumljena malo narobe. Prva stvar, ki jo stabilizirajo, je dinar za kulturo. To pa je napaka. Kajti kultura je že tako na zadnjem mestu, potem pa te udari še stabilizacija.

Vasja tigner

Partija remija v domu

(Igra: Zlata Rodošek in Jožko Lukež, režija: Dušan Mlakar, SSG Trst)

M. Moers in Ch. Bühler, zlasti Bühlerjeva v Psihologiji življenja našega časa (Knaurs, 1972), ugotavljata primerjavo življenjskih dob odrasčanja s petimi dejanji klasičnih dram: — mladost: ekspozicija, — doraščanje: zavozlavanje dogodkov in njihov zaplet, — odraslost: vrh, kulminacija, — zrelost in starost: razplet in razrešitev — s katastrofo, smrtjo. Ni naš namen, da bi psihologizirali ali sociologizirali in vseprek filozofirali, ko govorimo o določni gledališki predstavi, natančneje, o večerni uprizoritvi D. L. Caburna PARTIJA REMIJA. Toda večrazsežnost vsebinske problematike, kakor jo je pokazala igra, vsebuje in s tem prekriva tudi vprašanje o psihologiji starostnika, o gerontologiji in geriatrji, o mentalni higieni, o pomenu vsakršnega — tudi študentskega? — domskega življenja, vprašanje generacij in osebnosti v njih.

Pomeni štipendija študentu, kar upokojevcu pokojnina? Sta študent in starostnik v globalni družbi le marginalna predstavnika skupnosti, ki živita vzorčno kot del populacije v domovih? Bi bile mogoče kakšne primerjave med študentskim in upokojevskim življenjskim standardom? In pri tem vendarle vemo, da je študent na začetku in upokojenec na koncu, se pravi, da govorimo o dveh izrazitih življenjskih kontrastih našega človeškega rodu? Se ta nasprotja in obe nasprotji kje izenačujeta? **Domsko življenje**, podražitev, problem oskrbe z živili in prehrano, zdravstveni in rekreacijski, kulturni in telesnokulturni, pa tudi družbenopolitični in ekonomski problemi študenta in starostnika pokažejo na tiste socialne pa aktualne parametre, ki jih je treba razreševati nemudoma, jih uskladiti medsebojno racionalno, sporazumno. Pri tem pa vemo, da imata tako upokojenec kot študent-mladostnik tipične psihosocialne značilnosti. Kar pomeni za študenta, ko se oddalji ponavadi od staršev in se osamosvoji, **izguba matere**, pomeni za starostnika, posebno na osamelih kmetijah, v predmestnih četrtih in urbano nasičenih naseljih, odhod oziroma **izguba otrok**. **Družino** v obeh primerih nadomešča **domska skupnost**, dasi vemo, da je

družina osnovna organska družbena celica, dom pa samo njen nadomestek. In če smo slišali o otrocih kokakole in K. Marxa in o študentskem gibanju, bi lahko govorili tudi o gibanju starostnikov in njihovi celokupni organizaciji v društvi upokojevcov, na izletih, v čilih in zrelih spodbudah mladim. To vprašanje, namreč gibanje, ni postavljeno generacijsko, ampak epohalno. Podobno je razmerje med tradicijo in avantgardo v družbenopolitičnem in kulturnem ali umetniškem življenju... V študentskih domovih in v domovih starostnikov se srečujejo različni ljudje iz različnih družinskih, delovnih, socialnih in kulturnih okolij, se medsebojno povezujejo in tako tvorijo posebno domsko skupnost. Lačni študent in lačna starost sta znana že iz narodnih pesmi, v pogovorih nemala vseh ljudstev, prav tako je znano oboje živahno nagnjenje k žlahtni kapljici. Prav zavoljo problemov v naših, študentskih domovih je predstava SSG Trst spodbudila kritično zavest iz igre, ali reševanje domske problematike. Tudi tu gre bolj za občasnno skrivanje adutov, ko se pokažejo le karte, s katerimi naj zmaga in češ dobiva le ena stran. Pogovori o študentski problematiki v domski skupnosti, o cenah stanarin, o prehrani in vsakdanjem standardu se ne bi smel spremeniti v partijo remija.

Splošno bi o tem občestvu lahko rekli, da gre za univerzo in milnulo delo, seve za vsako področje posebej. Muhavost mladih niso kaprice starejših. **Socialni podpiranci** so lep dokaz za nekatere ustanove, ki ne varujejo zgolj zdravstvenih in osnovnih človeških pravic, ampak tudi produktivnost človeka v najširšem smislu. Ali v prisposodbi: sprehajalna palica, na katero se opira starostnik, ne more postati vzgojna palica. **Starostna meja** človeškega življenja je čedalje višja, študentska doba je vse krajša, vse intenzivnejša v tempu sodobne serijske proizvodnje in v družbenih zahtevah po novih, predvsem po tehnološko izšolanih kadrih. Če bi se vprašali, kaj je življenjska uspešnost, smotnost in sreča, lahko to troje vidimo v živahnem življenjskem ritmu, v gi-

banju in upanju. Kolikor živimo še zmerom v patriarhalni družbi, toliko moramo spoznati zavest o naši dobi industrijskih pripomočkov, velikih medicinskih preobratov, novih znanstvenih preskušeni, vojaško-vojnih nevarnosti, krizo zakonskega in družinskega razmerja, pomen izobrazbe in socialistične vzgoje... Biti zdrav, a osamel pa brez svojcev pomeni v razvitih industrijskih središčih in poslovnih jedrih ali na osamelih kmetijah nemoč, družbeno nepokretnost, otujitev. Tudi o tej nemoči in o begu pred samim seboj ter iz resničnosti je spregovorila igra PARTIJA REMIJA.

Ko se je avtor tega razmisleka pogovarjal z igralko SSG Trst Zlato Rodošek, je med drugim povedala: »Prav je, da napišete kaj tudi v Katedro o naši predstavi PARTIJA REMIJA, kjer sva z Jožkom Lukežem zaigrala po svojih najboljših močeh. Veste, v gledališkem listu ni nikjer omenjeno, da nastopa Stalno slovensko gledališče iz Trsta na Malem Borštnikovem srečanju, niti ni omenjena PARTIJA REMIJA kot spremljevalna manifestacija BS. Mi v Trstu pa bomo zelo veseli, če bo kaj izšlo pri vas. Tako lepega sprejema kot na velikem odru mariborskega teatra pač ne doživim vsak dan.« Z gledališkega gledišča pa pomeni PARTIJA REMIJA besedilo, ki ponuja možnost starejšim — morda tudi upokojenim? — gledališkim poklicnim igralcem, da ne prenehajo s delom, ampak še naprej navdušujejo občinstvo. Predstava PARTIJA REMIJA je uprizoritveno pokazala osamelost starostnikov in njihovo zasebno zblíževanje v domski skupnosti, kjer se vrstijo sicer na robu življenja socialni problemi. Ali se tudi v študentskih — mariborskih — domovih dogaja kaj podobnega? Je kontekst igre PARTIJA REMIJA podoben, čeprav seve na svojevitešen način, socialnemu okolju v domski skupnosti? Kje se podirajo hišice iz kart?

Človek v stiski ali ravnotežju, preobremenjen z znanstveno revolucionarnimi, prekrivajočimi, z navidezno površnostjo porabništva, ta domače odujeni človek se vse bolj in bolj poobčuje, izgublja hkrati zasebnost, svoj jaz, kolikor pa je še subjekt ali samozavest, se znajde, podložnik predmetnosti, večkrat na robu, v hiralnici in domski skupnosti, a je ponavadi že prepozno, da bi se uresničil s svojim »prav«. Tudi družbene razmere so kdaj kakor PARTIJA REMIJA, če da so tod pravila stroga, neuslišno krvava, ker ni mogoče robotizirati bitja, a tudi zategadelj, ker je človeška svoboda vse manj v blišču protokolarnih, ploskajočih, pozdravnih videzov in vse bolj v omejitvi in nuji. Med eksistenco in esenco se vrva domska skupnost-človeštvo. Toda pri tem vendarle ne moremo zamenjati civilizacije za kulturo, redarjev in biljeterjev ne z igrici in režiserji.

Vladimir Gašček

D.L. Coburn: Partija remija

Predstava SSG iz Trsta nas je prepričljivo popeljala v svet ostarelih ljudi, ki so, pozabljeni od svojcev, prisiljeni preživeti jesen življenja v domu za ostarele.

V predstavi nastopata dva lika: Weller, nevrotičen, ciničen in rahlo otročji stavec, ki ga je izigralo življenje in mu je remi edina preostala vrednota, in Fonzia, starka, ki nikoli v življenju ni imela sreče z moškimi. Weller nauči igrati Fonzijo remi, ona pa vedno zmaga; to je osnova predstave, ki je v

prvem delu precej umirjena, kar je uspavalo velik del publike te nočne predstave. V drugem delu pa postane dogajanje bolj dinamično in oba igralca sta s prepričljivo igro prebudila zaspani avditorij, za kar sta na koncu predstave požela dolg, zaslužen aplavz.

Predstava prikazuje na tragikomičen način samoto ostarelih in posledice te osamljenosti; Weller bi rad vsak trenutek s Fonzijo izkoristil za remi, Fonzia pa igra z njim zaradi ljubelega miru, čeprav bi se rajši pogovarjala. Ker pa Weller nikoli ne zmaga, se mu zmeša.

POLJSKI VTISI

SINDIKALNI ODNOSI — TUDI POLITIČNI

Verjetno je bil to najbolj nenavaden dan v zgodovini Gdanska, morda pa tudi najbolj čuden v zgodovini delavskih stavk. Vsem mestu se ni nič dogajalo, le nihče ni nič delal.

Tako se opisuje 14. avgust 1980, dan, ko so se v Gdanku začele socialne in politične stavke v vseh podjetjih, v vseh službah. Delale so le varnostne službe, pa tudi te so imele izrecno nalogo skrbeti za red in ne nastopati proti stavkajočim. Delavci so prihajali v podjetja, toda preprosto niso delali, zbirali so se v skupine, se pogovarjali, in ni bilo nobenih izgedov, nobenih pohodov, nikakršnega javnega demonstriranja. V Gdanku je tiste čase delala le preskrba prebivalstva, zdravstvena služba in policija. Edina organizacija, ki je v tistih dneh delala, so bili stavkovni komiteji, ki so se organizirali v vsakem podjetju; ustanovili so tudi medstavkovni komitej in njegovo predsedstvo, ki je tudi začelo prve razgovore z vlado: le-ti so bili uspešni ne le po socialnih zahtevah, pač pa tudi po političnih. Dovolitev PZDP, da si lahko delavci na Poljskem organizirajo lastne sindikate, je pomenila rezultat:

- velikega nezadovolstva med prebivalstvom
- dobre organiziranosti stavkajočih.

Napaka partijske politike je bila v tem, da je predvidevala in razvijala le nominalni razvoj družbe, torej ni razvijala celovitih družbenih odnosov. Tako je nastajalo in se krepilo nasprotje, kajti dejanskemu razvoju in krepitvi materialnih vrednot družbe ni sledilo ustrezno preoblikovanje družbenega sistema, medtem ko se je družbena skupnost spreminjala. PZDP ni nikoli razmišljala o bistvenih spremembah njihovega sistema, toda ta bi moral slediti novim proizvodnim odnosom in, je to vzrok konfliktnih situacij v Poljski, kar je pripeljalo tako daleč, da se sedaj vse reforme izpeljujejo v globoki družbeni in ekonomski krizi. Novi družbeni odnosi se gradijo sedaj brez vrednot in dobrih strani starega, kajti kriza je tako globoka, da je v njej vse staro videti slabo, neuporabno. A tudi ta pristop povzroča težave, kajti vedno je potrebno upoštevati izhodiščne razmere, ne pa da se sedaj hoče doseči vse, kar se v dosedanjih povojnih letih ni doseglo. Odkrita konfrontacija, ki ne daje premora nobeni strani, je gotovo izredno trda pot za spremembe v družbi, vprašanje je, komu v tej konfrontaciji ustreza ekonomska kriza? Ali Solidarnosti, ki ji je to vir nenehnih obtožb o neučinkovitosti vlade, ali vladi, ki lahko govori o stavkah in nizki produktivnosti kot o glavnem viru težav? To medsebojno obtoževanje je izraz teženj, da vsaka od obeh strani reši probleme sama zase, da si tako pridobi tudi zasluge za rešitev.

Tukaj se pojavlja še vloga cerkve, ki je bila doslej edini partner oblasti, sedaj pa je to partnerstvo razdeljeno na tri, cerkev v vlogi pomirjevalke in spodbujevalke k razumnim rešitvam, medtem ko so sindikati v svojem boju zelo trdi. Ta boj ni omejen le z vlogo sindikatov v skrbi za pravice delavcev, ampak se vključuje tudi v preoblikovanje novih odnosov v proizvodnji in družbi.

Za takšno delovanje so novi neodvisni sindikati potrebovali moč, torej podporo delavcev, in to so nedvomno tudi

imeli, kajti velika večina delavcev je pristopila novim sindikatom, v njih so ljudje videli možnost, da se upošteva vajo njihovi interesi. Češ da ta možnost resnično obstaja, pa te skušajo prepričati na vsakem koraku.

Kako občutiš na Poljskem ta dialog, odnos med vlado, med birokratičnim vrhom in delavskimi sindikati?

— Prvo, kar opaziš na ulici, je akcija novih sindikatov. To so panoji, oklici, pozivi, propaganda.

— Drugo so članki o dejavnosti sindikatov, o stališčih in njihovi predlogi za nadaljnji razvoj na Poljskem.

— Tretje pa so mnenja ljudi, ki so vključeni v sindikate in mnenje tistih, ki niso vključeni, čeprav mimo njih ne more nihče več; sindikati so močna družbena sila. To, da skrbijo za interese delavcev, je jasno, toda ali niso hkrati politična organizacija? Pravi jo, da niso.

V razgovorih so nam povedali, da sta v njihovem delu dve poglavni liniji — področje socialnega položaja, plačilni sistem, pravice delavcev kot prva, kot druga pa področje izobraževanja, pravne ureditve. Toda prisiljeni so ves čas delati s politiki in jim to daje politični značaj. Vendar so v široki liniji boja za težnje delavcev prišli tudi na politični sistem in so prisiljeni delati politično ne le v okviru države, ampak sveta. V času, ko je ves svet v krizi, je vodenje **politične konflikta**, ki jo izvaja sindikat, izredno občutljiva in postavlja pred svet mnoge možnosti.

Ob tem se krepijo sindikati organizacijsko in akcijsko, v analizi družbenih razmer in v ukrepih so izredno hitri in uspešni, dosti bolj, kot bi lahko sicer pričakovali od mlade organizacije. Neodvisni sindikati Solidarnosti so organizirani regijsko, združeni pa so le v koordinacijski komisiji, ki združuje predstavnike vseh regijskih organizacij na federativnem načelu. V njihovi organizaciji je dovolj zagnanih ljudi, prav tako so vključeni pravniki, sociologi... Ime **neodvisni** imajo zato, ker je sindikalnih združenj zelo veliko, svojo organizacijo pa imajo tudi študentje in kmetje, in vse te organizacije so formalno ločene.

Kaj pomeni za poljske državljanke ta sindikat?

Po pogovorih sodeč, jim pomej predvsem njihovo organizacijo, tisto ki bo skrbela za njihove interese, za interese delavcev. Ta skrb je opazna v vsakdanu Poljske, saj je skoraj vsak dan bila v kakšnem časniku zapisana kakšna nova zahteva po zvišanju plač, po boljši oskrbi. Tedensko so se pojavljali večji nesporazumi ali konflikti, ki so nakazovali ves okvir delovanja novih sindikatov: to so bili konflikti o svobodi tiska pa o novih ugodnostih za delavce, potem način izbiranja direktorjev. Za Poljske je gotovo veliko že to, da se kdo odkrito postavi na stran njihovih interesov, zato je za Solidarnost sporazum z vlado vprašljiv uspeh, bolje je, da se priznajo zahteve z silo, torej s stavko ali z grožnjo za njo. Ljudje pa vidijo v sindikatu tudi silo, ki bo spremenila družbeno življenje v državi in morda zagotovila delavcem možnost za uveljavitev njihovih ciljev, kajti doslej je po vsaki krizi partija zagotovila delavcem samoupravo, delavske svete in boljši standard, toda spremenila ni ničesar. Delavski sveti, ki so se oblikovali so vse bolj postajali organ uprave v podjetjih, svoje vloge pa niso izpolnjevali. Mašinerija, — velikanski

birokratski aparat je vladal na Poljskem — in vse organizacije so ji sledile. Delavski razred pa je bil postavljen v položaj najemne delavske sile in vsi avtentični interesi delavcev so bili zapostavljeni v dolgem procesu odločanja. Zato je na novo ustanovljeni sindikat obenem že tudi proces osvoboditve interesov poljskih delavcev izpod birokratskega vrha, s tem pa lahko postavlja za poljsko tradicijo, za poljsko kulturo. Slediti narodnim interesom pomeni postavljati se na položaje delavskega razreda, zato je Solidarnost delav-

ski gibanje, čeprav je v njem veliko propagande. Agitacija na ulicah, plakati, pozivi, javno postavljanje proti vsemu, vse to ni le smoter interesov, je hkrati kampanjski pristop k večjemu članstvu; ta pristop je opazen najbolj v baltičkih mestih, v Gdanku in Gdini, torej tam, kjer so stavke sprva izbruhnile. Nov spomenik, ki je postavljen pred vhodom v ladjedelnico Lenin, na kraju, kjer se je leta 1970 zgodila velika tragedija, ko so oblasti z silo zatrle delavske demonstracije, je svojevrstni simbol sedanosti na Poljskem: predstavlja nastanek sindikatov, kako so rasli iz žrtev, kako so se oblikovali njihovih interesov in težkem delu v ladjedelnici, nato sledi upor in nagel razvoj; zrasli so nad Gdansk, čez vso deželo.

Zakaj so rasli? Vsekakor nam organiziranost stavk in popolni red med stavkami kažeta, da so bile te stavke na novi stopnji stavkovnega gibanja, predvsem na podlagi krvavih izkušenj, in da se je vlad srečala z organizirano skupino. Ta skupina je nastopala taktično, počasi je oblikovala svoje zahteve in njeni postopki niso bili izbruh nezadovoljstev, marveč izraz teženj delavskega razreda.

To taktično delovanje je bilo prisotno vse do uradnega priznanja PZDP, namreč da ima v vodenju države novega partnerja. Takšno priznanje pa je lahko opazno le v novem programu, zato je bila jasna želja partije, da se čimprej prilagodi novim razmeram na Poljskem in temeljito spremeni politiko. S temi nameni je PZDP sklical izreden kongres, njena želja pa je bila, da se partija tudi demokratizira, saj je bilo njeno članstvo resno ogroženo. PZDP je že v pripravah na kongres, na volitvah kandidatov in na oblikovanju smernic uporabila nekatere metode, ki so vsaj formalno zagotavljale bolj demokratične odnose.

Za sindikate je kongres pomenil novo stopnjo v njihovem razvoju, postavil jih je v položaj partnerja, njihovi osnovni nameni, varstvo interesov delavcev, bodo uredni, če bo dosedanji dialog prešel v partijsko prakso. Zaradi tega in zavoljo vprašanju lastnega bodočega razvoja se je čakalo na kongres, sklican je bil sredi julija z veliko negotovostjo. Kongresu so v poljskem vsakdanu

odločno stala na svojih pozicijah. Najbolj značilna za to stanje je bila grožnja z stavko v letalski družbi LOT, njen začetek pa je bil napovedan za čas takoj po kongresu. Vzrok za to stavko pa je bilo dejstvo, da je Solidarnost zahtevala, naj se samostojnost podjetij, kar je osnova za ostvareitev njenih programskih ciljev, zagotovi že pri določanju direktorjev; ti naj bi bili znanprej izvoljeni v podjetju in država ne bi neposredno določala vodstvenih delavcev. Takšna sprememba je za dosedanji sistem zelo radikalna, pomenila pa je resno in stvarno možnost za samostojnost podjetij, čeprav za takšen korak partija pred kongresom ni bila sposobna in je to negotovost pred kongresom le povečevalo.

Toda kongres je minil brez velikih pretresov, po treh dneh je bil edini pomen za bodočo politiko le še izvolitev novega sekretarja. Izvolitev starega sekretarja je za Poljake pomenila ostajanje na poti dialoga in na možnostih za resnično rešitev iz krize. Če bi kongres sprejel program PZDP-perspektivno, bi se

svojega programa, zraven pa si mora izbojevati tudi novo mesto v družbi, ki ji bo postavljala nova področja dela. Sam sindikalizem ni več na prvem mestu, pomembnejša je vloga ocenjevalca in prvega rektorja vseh ukrepov vlade in njenega, morda v prihodnosti, prvega nasprotnika. Sam Sindikat se mora novi vlogi čimprej prilagoditi, in to mu spet uspeva. Uspeva mu tudi zato, ker je to organizacija, ki še ni obremenjena z birokratsko strukturo ali zato, ker še vedno sledi interesom delavskega razreda. Ti pa so tako radikalni, da so se že takoj po kongresu PZDP, ko so se začele priprave na prvi kongres sindikatov, že postavljala vprašanja, ali je dosedanje vodstvo še sposobno za takšen dialog z oblastjo, ki bo imelo enake uspehe kot doslej. Delavski interesi so gotovo hoteli resnično soupravo, pravičnejšo delitev narodnega dohodka, in večno novo stanje v konfliktu vlada-sindikat jih je vedno postavljalo v negotovost, ali bo sindikat na njihovih pozicijah, ali pa bo popustil. In ker sindikat vedno zagotavlja in ostaja na interesih delavstva, ljudje še vedno sindikatom zaupajo.

Konflikt, v katerem se sedaj nahaja sindikat, je politično odločanje, ali bodo zagotovili boljši položaj delavcev v danem odločilnem trenutku ali pa bodo sledili dolgoročnim interesom, demokratizaciji družbe. V tem pa se postavlja v ospredje koordinacijska komisija s člani, saj je delo v glavnem prepuščeno njim. Tako je sedanj položaj postavil sindikate pred svojo organizacijsko dilemo. Toda sam kongres sindikatov in sedanje razmere vse bolj nakazujejo, da je v sindikatih prevladala sila, opredeljena za dolgoročne interese delavskega razreda.

Sindikati se postavljajo na načela **nacionalne svobode in demokratične preosnove**, to pa pomeni, da je tudi vloga v družbenem sistemu ena izmed pomembnih točk njenega boja, da pa to mesto neposredno meri tudi na oblast, na vlogo v **družbenem odločanju**. Takšna vloga pa postavlja že spet nove položaje v **razvoju sindikata**, vprašanja njene **mednarodnega položaja** in njenih stališč do delavskega razreda v svetu. Tukaj pa se je poljsko gibanje moralo ustaviti, saj se mora na takšno vlogo temeljito pripraviti, naučiti se mora iskati pravo pot med politično Scilo in Karibdo.

Toda zadnja sporočila s Poljske nam kažejo, da je v boju za nove odnose nevarnost poraza vseh, saj sedanje stavke na vseh straneh Poljske nekatere trajajo že štiriinajst dni in tudi neuspešnost posredovanja vodje koordinacijskega sveta Lecha Valesa očitno omenijo, da tudi sama solidarnost v globalu ne more več enotno nastopati. Ali je radikalnost delavskih interesov tako globoka, da se ne da več dosegati sporazuma, ali pa je pomankanje tako globoko, da ljudje želijo takojšnje ukrepe?

Zadnje spremembe v PZDP pa kažejo tudi na to, da oblast na Poljskem vidi edino rešitev v koncentraciji moči in politike, v nastopanju edine avtoritete oblasti, ki je še ostala. Toda tukaj ni novih rešitev vse se zanaša na delo ljudi, ki so že do kraja obremenjeni z delom, in ki so svoje metode že preizkusili v praksi. Zanimivo v sedanjem trenutku je to, da je le predsedstvo Solidarnosti pripravljeno za dialog in mirno reševanje krize, že njeni komisiji pa sta dosti bolj radikalni, še bolj pa so najbrž za spremembe navdušeni delavci.

Literatura
1) VLADO STEFANOVIČ: Poljska 80
Janez stanič: Razpotja komunizma
Studijski zvezek: Pota Poljske

Władysław Berman, Construction 1927, reconstruction 1965
Museum of Art, Lodz